

Regeringens proposition

1976/77:107

om hushållning med energi i byggnader m. m.

beslutad den 3 mars 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ELVY OLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag som syftar till att förbättra hushållningen med energi i byggnader m. m. Det är angeläget att kraftfulla åtgärder vidtas för att ytterligare höja ambitionsnivån i energisparandet. De förslag som läggs fram utgör på olika sätt åtgärder för att öka energisparandet.

Förbättringar och förstärkningar av det statliga energisparstödet avseende bostäder, allmänna samlingslokaler m. m., kommunala, landstingskommunala och civila statliga byggnader föreslås.

När det gäller bostäder föreslås maximibeloppet för bidrag bli höjt från 2 000 till 3 000 kr. per lägenhet. Räntebidrag föreslås kunna utgå för lån enligt energisparkungörelsen. Amorteringstiden för energisparlån förlängs. När lån utgår för enbart energibesparande åtgärder förlängs tiden från nuvarande 10 till normalt 20 år. När energisparlån utgår i kombination med bostadslån för ombyggnad skall amorteringstiden vara densamma som för bostadslånet. Vidare ändras reglerna för återbetalning av energisparlån så att lånen återbetalas med en årliga annuitet.

Behovet av att fortlöpande pröva såväl vilka åtgärder som bör stödjas med hänsyn till ny teknik m. m. som storleken av de kostnader som får ingå i bidrags- och låneunderlaget för energibesparande åtgärder stryks under.

Möjligheterna att få energisparstöd enligt energisparkungörelsen föreslås utvidgat till att omfatta även vissa lokaler i bostadsområden. Bidrag föreslås under vissa förutsättningar kunna utgå med högst 30 kr. per m² våningsyta. Medelsbehovet för stöd till bostäder och nämnda lokaler beräknas till 429 milj. kr.

Maximibeloppet för bidrag till energisparåtgärder i allmänna samlingslokaler, kommunala och landstingskommunala byggnader föreslås höjt från nuvarande 150 000 kr. till 300 000 kr. För energisparstöd till allmänna samlingslokaler m. m., kommunala och landstingskommunala byggnader samt civila statliga byggnader föreslås sammanlagt 45 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

För fortsatt prototyp- och demonstrationsverksamhet inom energiområdet föreslås 6 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

I syfte att stimulera kommunernas intresse för att bedriva informations- och rådgivningsverksamhet inom energisparområdet föreslås 15 milj. kr. att användas för bidrag till kommunerna.

För att effekten av och möjligheterna till energibesparingar i befintliga byggnader skall kunna bedömas och för att kunskap om hur bebyggelsen är beskaffad från energihushållningssynpunkt skall kunna erhållas föreslås att en undersökning av byggnadsbeståndet påbörjas. Statens institut för byggnadsforskning föreslås därför få i uppdrag att i samarbete med statistiska centralbyrån utföra en sådan undersökning. För budgetåret 1977/78 föreslås att drygt 2 milj. kr. anvisas för ändamålet.

I propositionen föreslås att den forskningsinriktade experimentverksamheten utökas. Verksamheten syftar till att ge kunskap om på vilket sätt en god energihushållning i byggnader bäst uppnås. Detta avses ske genom att i full skala pröva exempelvis nya installationssystem för uppvärmning och varmvattenförsörjning m. m., nya hustyper och ny byggnadsteknik liksom nya energikällor. Denna forskningsinriktade experimentverksamhet, som får ses som en komplettering till energiforskningsprogrammet under industridepartementets huvudtitel, bör enligt propositionen anförtros statens råd för byggnadsforskning. För detta ändamål föreslås förstärkningar av resurserna med 25 milj. kr. för budgetåret 1977/78. Dessutom förutskickas ytterligare insatser.

I propositionen behandlas även behovet av att informera och utbilda bl. a. de enskilda medborgarna, de anställda i kommunerna och de yrkesverksamma i olika led av byggprocessen. För sådana insatser beräknas ca 5 milj. kr. under budgetåret 1977/78.

I propositionen redovisas slutligen vissa förbättringar av möjligheterna att finansiera utbyggnad av fjärrvärme med stöd av lån från kreditmarknaden.

BOSTADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-03-03

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Mogård, Olsson, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Olsson

Proposition om hushållning med energi i byggnader m. m.

1 Inledning

Energiförbrukningen i Sverige utgör f. n. (preliminära värden år 1976) omkring 440 TWh¹ om året. Härav går drygt 40 % till industrin (inkl. uppvärmning av industrins byggnader) och nära 20 % till samfärdsel och transporter. Resterande ca 40 % går till hushåll, handel, förvaltning, jordbruk och övriga ändamål. Den helt dominerande delen av dessa 40 %, avser uppvärmning och ventilation m. m. i byggnader.

Riksdagens beslut år 1975 (prop. 1975:30 bil. 1, NU 1975:30, rskr 1975:202 och bil. 2, CU 1975:28, rskr 1975:203) om energihushållningen innebar bl. a. att ökningen av energiförbrukningen skulle begränsas. För tiden t. o. m. år 1985 skulle den totala energiförbrukningen tillåtas öka med i genomsnitt 2 % per år. Den totala årsförbrukningen 1985 skulle därmed komma att uppgå till ca 540 TWh.

Det år 1975 uppsatta energisparmålet baserades bl. a. på beräkningen att ökningen av industrins energiförbrukning skulle begränsas till i genomsnitt 3 % per år. För att detta skulle kunna uppnås anvisades medel för stöd till energibesparande åtgärder i näringslivet. Stödet omfattar dels besparingsåtgärder i byggnader, dels åtgärder för förbättrad energihushållning i industriella processer, dels prototyp- och demonstrationsanläggningar. Genom ändring i byggnadslagen (1947:385, omtryckt 1972:775, ändrad senast 1976:667) infördes krav på regeringsprovning

¹ 1 TWh Terrawattimme = 1 miljard kilowattimmar

av vissa energikrävande industribyggnader. Vidare beslutades om åtgärder för att möjliggöra intensifierade utbildningsinsatser inom bl. a. de uppvärmnings- och ventilationstekniska områdena.

Vad gäller den andra stora förbrukningssektorn, byggnadsuppvärmning, angavs inte närmare hur konsumtionen skulle tillåtas öka. Det samlade 2-procentsmålet utgick emellertid bl. a. från beräkningar enligt vilka t. ex. energiförbrukningen för uppvärmning av bostäder skulle minska med i genomsnitt 0,9 % per år under perioden.

Följande åtgärder beslutades.

Det ekonomiska stöd som infördes år 1974 i syfte att stimulera till energibesparande åtgärder i bostäder, kommunala, landstingskommunala och statliga byggnader förstärktes. Vidare infördes energisparstöd för allmänna samlingslokaler. Samtidigt genomfördes ändringar i byggnadsstadgan (1959:612, omtryckt 1972:776, ändrad senast 1977:22) som innebar skärpta krav på energihushållning vid ny- och ombyggnad.

Tillämpningsbestämmelser till byggnadsstadgan i dessa hänseenden fastställdes av regeringen i juni och augusti 1976. Bestämmelserna reglerar energihushållning i byggnader och avser alla nya hus och hus som byggs om. I de byggnader som kommer att omfattas av dessa bestämmelser väntas energiförbrukningen komma att minska med ca 50 % jämfört med byggnader uppförda i enlighet med de tidigare tillämpningsbestämmelserna. Tillämpningsbestämmelserna gäller från den 1 januari 1977 och är i huvudsak bindande från den 1 juli 1977.

I riksdagens energipolitiska beslut år 1975 ingick också ett treårigt program för forskning och utveckling inom energiområdet omfattande en medelsram på 366 milj. kr. Härav beräknades 53 milj. kr. för programmet Energi användning för lokalkomfort.

Av den totala energiförbrukningen år 1985 på ca 540 TWh uppskattades elförbrukningen till ca 160 TWh och den direkta bränsleförbrukningen till ca 360 TWh, vilket motsvarar en genomsnittlig årlig ökningstakt under perioden om ca 6 % resp. ca 0,7 %. Resterande energiförbrukning år 1985 utgör beräknade omvandlingsförluster vid produktion av elektrisk energi i fossila kraftverk.

Vad beträffar tillförseln av elektrisk energi beräknades att vattenkraften skulle byggas ut med en årsproduktion om 5 TWh till år 1985. Totalt skulle därmed vattenkraften år 1985 svara för ca 66 TWh. Dessa uppskattningar gjordes i avvaktan på resultatet av utredningen rörande vattenkraftutbyggnader i norra Norrland. Utredningen har därefter avgett betänkandet (SOU 1976:28) Vattenkraft och miljö 3, som har remissbehandlats och som f. n. bereds inom bostadsdepartementet. Förslag beträffande vattenkraftutbyggnaderna kommer att föreläggas riksdagen senare i vår.

Genom 1975 års beslut godkände riksdagen vidare att en ytterligare utbyggnad av kärnkraften skulle få ske med två aggregat. En sådan ut-

byggnad beräknades ge ett kapacitetstillskott motsvarande en årsproduktion om ca 10 TWh. Tillsammans med de redan tidigare beslutade elva aggregaten beräknades kärnkraften år 1985 därigenom kunna täcka ett behov om ca 63 TWh per år. Det resterande behovet av elektrisk energi ca 30 TWh i årsproduktion, skulle enligt riksdagsbeslutet klaras genom en utbyggnad av den konventionella värmekraften. S. k. mottrycksanläggningar (kraftvärme och industriellt mottryck) skulle svara för ca 23 TWh medan ca 7 TWh skulle produceras i kondenskraftverk.

I syfte bl. a. att följa upp att dessa energipolitiska mål uppnås har energistatistiken förbättrats. Vidare har energisparkommittén (I 1974:05) fått i uppdrag att fortlöpande redovisa utvecklingen av landets energiförbrukning. I sin senaste rapport, som avlämnades i december 1976, redovisar kommittén dels den faktiska utvecklingen av energiförbrukningen 1973–76, dels en prognos för år 1977 som har gjorts av statens industriverk.

Prognosen pekar mot en total energiförbrukning år 1977 som understiger den nivå som skulle ha varit tillåten enligt de genomsnittstal som angavs av 1975 års riksdag. Om prognosen är korrekt skulle förbrukningen detta år komma att ligga ca 19 TWh lägre än vid en årlig ökningstakt från år 1973 på 2 %. Vid en uppdelning på sektorer framgår att denna dämpning i energikonsumtionens ökningstakt i sin helhet kan återföras på industrin. Energiförbrukningen inom övrigsektorn tycks utvecklas ungefär i den takt som beräknades i underlaget för riksdagens beslut. Inom samfärdseln däremot förefaller energiförbrukningen att öka relativt snabbt. Prognosen tyder vidare på en ökning av elförbrukningen som är större än den genomsnittliga ökningen av energiförbrukningen.

I 1975 års riksdagsbeslut förutsattes att nästa tidpunkt för större energipolitiska beslut skulle bli år 1978. En särskild energikommission (I 1976:05) har tillkallats för att ta fram underlag för detta beslut. Kommissionen skall bl. a. behandla frågor om förbättrad energihushållning samt föreslå åtgärder i detta syfte. Kommissionen har att redovisa underlaget i form av alternativa energiprogram för tiden till år 1990. Synpunkter och förslag avseende ett längre tidsperspektiv kan också komma att redovisas. Av de redovisade alternativen bör minst ett innebära att kärnkraften successivt avvecklas fram till 1980-talets mitt. De olika alternativen bör utvärderas med avseende på sina samhällsekonomiska m. fl. konsekvenser. Arbetet skall i sin helhet vara slutfört till den 1 juli 1978.

I kommissionens uppdrag ingår att granska och utvärdera säkerhets- och miljöpåverkan av kärnkraft och andra energislag, att bedöma tillförselalternativ nu och under den närmaste framtiden, och att utarbeta förslag till åtgärder som medför en effektiv energianvändning. Vidare skall kommissionen undersöka de medel som står till buds för att påverka energikonsumtionen, bl. a. effekter och principiell inriktning av eko-

nomiskt stöd till investeringar med förbättrad energihushållning som syfte. När det gäller energikonsumtionens utveckling skall kommissionen göra en analys och ange sektor för sektor vilka ytterligare hushållningsåtgärder som kan vidtas. I möjligaste mån skall redovisningen härav vara sådan att en avvägning kan göras mellan insatser inom olika konsumtionssektorer i syfte att nå den totalt sett mest effektiva sammansättningen av åtgärder i relation till insatta medel och resurser.

Avsikten är emellertid inte att förslag och åtgärder som det redan nu finns underlag för, skall avvakta kommissionens överväganden.

Regeringen har i 1977 års budgetproposition (prop. 1976/77:100 bil. 17) föreslagit vissa åtgärder i energibesparande syfte, bl. a. att stödet till energibesparande åtgärder inom näringslivet skall mer än fördubblas.

När det gäller byggnader står det klart att enbart den redan vidtagna förändringen i byggnadsstadgan inte räcker för att inom rimlig tid åstadkomma väsentliga förbättringar av energihushållningen i byggnadsbeståndet totalt sett.

Genom beslut den 19 augusti 1976 uppdrog regeringen åt statens planverk att utreda möjligheterna till energibesparing i befintliga byggnader. Uppdraget omfattade alla typer av energibesparande åtgärder i byggnader, således även åtgärder som f. n. inte är byggnadslovspliktiga. Den 31 januari 1977 redovisade statens planverk en preliminär rapport avseende energisparmöjligheter i befintlig bebyggelse.

Vid utarbetandet av planverkets preliminära rapport har samordning med andra myndigheter och organ skett inom det råd för energihushållning som genom regeringens beslut har knutits till planverket.

Mot bakgrund av en översiktlig redovisning av byggnadsbeståndets omfattning och egenskaper har i rapporten förtecknats och bedömts vilka åtgärder som kan vidtas i energibesparande syfte. Planverket framhåller dock att denna redovisning av åtgärder och beräkningar av effekten av dem är av preliminär karaktär.

Rapporten inleds med en redovisning av de utgångspunkter som har legat till grund för planverkets beräkningar. I denna redovisning ingår bl. a. en beskrivning av bostads- och lokalbeståndet, av energiförbrukningen under perioden 1973–1976 samt planverkets tolkning av 1975 års energipolitiska beslut.

I rapporten lämnas därefter en beskrivning av olika byggnads- och installationstekniska samt övriga åtgärder som kan vidtas i befintlig bebyggelse. Dessa åtgärder inordnas efter angelägenhet i tre grupper: in-justerings- och underhållsåtgärder, enkla förbättringsåtgärder samt mer omfattande förbättringsåtgärder. Besparingsmöjligheter och kostnader beträffande olika åtgärder uppskattas för en typlägenhet i småhus och en i flerfamiljshus. Försök att belysa effekten av och kostnaden för olika åtgärder redovisas i tre räkneexempel.

Utifrån dessa preliminära bedömningar har energibesparingen och

kostnaderna för besparingsåtgärderna i en begränsad del av byggnadsbeståndet uppskattats. Exempler utgår från förutsättningen att underhålls- och enklare förbättringsåtgärder skall utföras under en 10-årsperiod och att de mer ingripande åtgärderna sker i samband med övrig ombyggnadsverksamhet under en längre period.

Om vissa injusteringar och enkla förbättringsåtgärder vidtas i närmare hälften av bostadshusbeståndet uppskattar planverket att nettoenergiesparingen uppgår till ca 13 TWh per år vid periodens slut. Investeringskostnaden uppgår då till ca 10 miljarder kr. Mera omfattande ombyggnadsåtgärder i ungefär en fjärdedel av bostäderna ger en ytterligare energibesparing på 4 TWh per år till en investeringskostnad om 12 miljarder kr.

Verket har inte gjort motsvarande beräkningsexempel för det övriga byggnadsbeståndet men antar att såväl energibesparingen som kostnaden är av samma storleksordning som för bostadshusen.

I rapporten anger planverket att om vissa ytterligare enkla förbättringsåtgärder vidtas beträffande den bostadsbebyggelse som ingår i exemplen samt motsvarande åtgärder för lokalbeståndet skulle detta enligt planverket sammanlagt ge en nettoenergiesparing på 40 TWh per år och kostnaderna för besparingen uppgå till 50 miljarder kr.

I anslutning till förslagen i rapporten konstateras att byggnadsbeståndet är av mycket olika kvalitet från energisynpunkt. Någon möjlighet att centralt precisera behovet av insatser i skilda bebyggelse typer finns därför inte enligt planverkets bedömning. Det måste vara kommunerna som skall bedöma vilka åtgärder som erfordras och kostnaderna för dessa. Därför måste möjligheter skapas till obligatorisk besiktning av byggnadsbeståndet. Uppgiften bör anförtros kommunerna, och byggnadsnämnden torde i många fall vara det lämpliga organet. Planverket framhåller vidare att en viktig förutsättning för denna besiktning är att det finns utbildad personal.

I rapporten föreslås att kommunerna mot bakgrund dels av en bedömning av åtgärdernas genomförbarhet, dels olika former för energidistribution i kommunen som helhet, skall upprätta handlingsprogram för energisparande åtgärder i den befintliga bebyggelsen. Detta bör enligt planverket ske inom ramen för den i betänkandet (SOU 1976:55) Kommunal energiplanering föreslagna kommunala energiplaneringen.

Planverket redogör slutligen för de styrmedel som kan komma att behövas för att genomföra förslagen. Förutom information och utbildning samt stöd i form av lån och bidrag föreslår planverket ändringar i byggnadsstadgan. Ändringarna syftar till att förbättra möjligheterna att komma till rätta med brister i fråga om energihushållningen i byggnader.

Planverkets rapport har remitterats. Remisstiden går ut den 15 mars 1977.

2 Lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostäder m. m.

2.1 Inledning

Det statliga stödet till energibesparande åtgärder i bostadshus infördes år 1974 (prop. 1974:69, CU 1974:21, rskr 1974:180). Samtidigt infördes statligt stöd till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader, näringslivets byggnader m. m. samt trädgårdsnäringsens byggnader. Stödets syfte var att snabbt bringa ned energiförbrukningen vid uppvärmning av byggnader. Mot denna bakgrund inriktades stödet på åtgärder avseende förbättring eller utbyte av värme- och ventilationssystem, inbegripet anslutning till fjärrvärmeanläggning, samt förbättrad isolering i väggar, fönster och bjälklag. Medel avsattes också för energibesparande åtgärder i civila statliga byggnader. Stödet skulle utgå till åtgärder som påbörjades under åren 1974 och 1975. För stöd till energibesparande åtgärder anvisades ursprungligen sammanlagt 248 milj. kr. Beloppet höjdes sedermera först till 368 milj. kr. (prop. 1974:170, CU 1974:37, rskr 1974:373) och senare till 418 milj. kr. (prop. 1975:85, CU 1975:19, rskr 1975:105).

År 1975 beslöts (prop. 1975:30, CU 1975:28, rskr 1975:203) dels om en utvidgning av stödet till att avse även energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler, dels om vissa andra ändringar i fråga om stödet till energibesparande åtgärder i byggnader. Bland ändringarna kan nämnas att det öppnades möjligheter att bevilja stöd även för bostäder som utan att vara årsbostäder används och uppvärms under vinterhalvåret. I samband därmed slopades möjligheten att få stöd för pannbyte och byte av oljebrännare i bostadshus. I fråga om kommunala och landstingskommunala byggnader höjdes maximibeloppet för bidrag från 100 000 kr. till 150 000 kr. per projekt. Stödverksamheten gavs en permanent karaktär genom att begränsningen till åtgärder som påbörjades före utgången av år 1975 upphörde. Det dittillsvarande anslaget ersattes fr. o. m. budgetåret 1975/76 av två anslag, ett för bidragsgivningen till näringslivet och trädgårdsnäringsens byggnader och ett för de övriga ändamål som omfattades av stödet. Under sistnämnda anslag, kallat Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m., anvisades för budgetåret 1975/76 sammanlagt 326 milj. kr. Beloppet höjdes sedermera till 476 milj. kr. (prop. 1975/76:25, CU 1975/76:7, rskr 1975/76:98). Under anslaget beräknades medel även till statens råd för byggnadsforskning för viss energiinriktad prototyp- och demonstrationsverksamhet.

2.2 Nuvarande ordning

Det statliga stödet till energibesparande åtgärder såvitt gäller det *befintliga bostadsbeståndet* utgår i form av dels särskilda lån och bidrag enligt kungörelsen (1974:252) om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus

(omtryckt 1976:791), energisparkungörelsen, dels bostadslån till ombyggnad enligt bostadsfinansieringsförordningen 1974:946, omtryckt 1976:788) och förbättringslån enligt kungörelsen (1962:538) om förbättringslån (omtryckt 1976:789).

Stödet till energibesparande åtgärder i *bostadshus* utgår som lån och/eller bidrag för förbättring av värme- och ventilationssystem dock inte för utbyte av värmepanna eller oljebrännare, för anordning för individuell mätning av varmvatten, el och gas eller för nattackumulering av varmvatten, för anslutning till fjärrvärmearläggning och för förbättring av värmeisolering i väggar, fönster och bjälklag. Bidraget utgår med 35 % av den godkända kostnaden, dock högst med 2 000 kr. per bostadslägenhet. Om lån beviljas enligt energisparkungörelsen utgår lånet med 65 % av den godkända kostnaden, dock högst med 4 000 kr. per lägenhet. Lån och bidrag utgår dock endast om den godkända kostnaden för åtgärden uppgår till minst 1 500 kr. Om kostnaderna för åtgärderna är högre än 6 000 kr. per lägenhet kan i stället bostadslån beviljas och förenas med bidrag enligt energisparkungörelsen. Personer över 60 år med låga inkomster samt vissa andra grupper kan beviljas räntefritt stående lån enligt förbättringslånekungörelsen med högst 6 000 kr. per lägenhet för energibesparande åtgärder.

Beslut om lån och bidrag meddelas av länsbostadsnämnderna.

Beträffande *allmänna samlingslokaler m. m.* utgår stöd till energibesparande åtgärder enligt kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler (omtryckt 1976:794). Stödet utgår i form av bidrag med 35 % eller under vissa förutsättningar med 50 % av den godkända kostnaden, dock högst med 150 000 kr. för varje projekt. Bidrag beviljas företrädesvis för åtgärder som avser förbättring av värmeisolering i befintliga byggnader. Bidrag beviljas av bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation.

Medel för energibesparande åtgärder i *civila statliga byggnader* disponeras av byggnadsstyrelsen enligt särskilda bestämmelser som utfärdas av regeringen.

Vad gäller *kommunala och landstingskommunala byggnader* utgår stöd till energibesparande åtgärder enligt förordningen (1975:550) om statsbidrag till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader m. m. Stödet utgår i form av bidrag med 35 % av den godkända kostnaden, dock högst med 150 000 kr. för varje projekt. Bidragsärendena prövas av regeringen efter beredning i kommundepartementet.

Statens råd för byggnadsforskning handhar bidragsgivningen till *prototyp- och demonstrationsverksamhet* inom bostadssektorn. Bestämmelser om disposition av medel för sådan verksamhet har utfärdats av regeringen.

Under anslaget B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. har för budgetåret 1976/77 anvisats 326 milj. kr. För disposition av anslaget gäller följande av riksdagen fastställda ramar för beslut om lån och bidrag.

Ram för beslut

1	Lån och bidrag för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	300 milj. kr.
2	Bidrag för energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler m. m.	5 milj. kr.
3	Medel till energibesparande åtgärder i civila statliga byggnader	15 milj. kr.
4	Bidrag till prototyp- och demonstrationsverksamhet	6 milj. kr.

Bidrag för energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader får under budgetåret 1976/77 beviljas inom den för åren 1974 och 1975 ursprungligen fastställda ramen om 50 milj. kr.

Av anslaget för budgetåret 1976/77 har 2,2 milj. kr. ställts till bostadsstyrelsens förfogande för administration m. m. av låne- och bidragsverksamheten för bostäder.

2.3 Anslagsframställningar m. m.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 lämnar *bostadsstyrelsen* en redogörelse för stödverksamheten avseende energibesparande åtgärder i bostadshus under budgetåret 1975/76. Stöd lämnades för 68 000 projekt, varav 61 000 småhus. Projekten omfattade tillhoppa 224 000 lägenheter, varav 67 000 i småhus och 157 000 i flerfamiljshus. Besluten har avsett ett belopp av 424 milj. kr., varav 182 milj. kr. i form av bidrag (inkl. räntefria förbättringslån) och 242 milj. kr. i form av lån. Totalt har 457 milj. kr. stått till förfogande. Således var av den totala ramen ca 33 milj. kr. outnyttjade vid budgetårets slut.

Huvuddelen av stödet har avsett värmeisoleringsåtgärder, framför allt i småhus. För flerfamiljshus har stödet främst gällt värmeanläggningar och anslutning till fjärrvärme.

Styrelsen tar vidare upp de administrativa formerna för stöd till energibesparande åtgärder i bostäder och konstaterar inledningsvis att stöd kan utgå enligt tre låneförfattningar; energisparkungörelsen, bostadsfinansieringsförordningen och kungörelsen om förbättringslån. Styrelsen anför bl. a. följande.

Den särskilda energisparkungörelsen torde ha tillkommit därför att ett enkelt administrativt förfarande var angeläget för att verksamheten skulle ta fart och mot bakgrund av att verksamheten bedömdes som tillfällig. I inledningsskedet dominerade de enkla åtgärderna i småhus, särskilt byten av pannor och brännare, numera undantagna från stödet. De enkla åtgärderna som avser småhus och som ryms inom energisparkungörelsens maximi-

belopp – 6 000 kr. per lägenhet – har relativt sett fått mindre vikt. De har i stor utsträckning ersatts av åtgärder i flerfamiljshus och mera komplicerade och kostsamma åtgärder i småhus, t. ex. värmeisolering.

I den mån den godkända kostnaden för de energibesparande åtgärderna överstiger 6 000 kr. per lägenhet kan sökanden få bostadslån i stället för energisparlån. Styrelsen konstaterar i sammanhanget att en väsentlig förskjutning har skett mellan de båda låneformerna. Denna förskjutning innebär relativt sett att bostadslåneformen har fått större betydelse.

Enligt styrelsen finns det flera skäl för att föra över reglerna för energisparstöd till bostadsfinansieringsförordningen. Verksamheten har numera fått en permanent karaktär. Det är mindre lyckligt att det finns två stödformer som riktar sig till samma krets av mottagare och avser samma åtgärder. De inbördes olika bestämmelserna gör det svårt för de lånsökande att orientera sig och bedöma vad som är "bäst". En nackdel med nuvarande ordning är också enligt styrelsen att i viss mån identiska bestämmelser finns i två olika författningar. Behovet av information blir också större för att relevanta skillnader skall kunna redovisas. Dessutom kan den övre gränsen för stöd enligt energisparkungörelsen – 6 000 kr. per lägenhet – vara ett hinder för en rätt inriktning av åtgärderna.

Styrelsen anför vidare att bestämmelserna i bostadsfinansieringsförordningen på avgörande punkter är gynnsammare än energisparkungörelsens. Bl. a. tillämpas annuitetslån i stället för rak amortering. Vidare finns det möjligheter till längre amorteringstid, förskott och räntebidrag. Reglerna i bostadsfinansieringsförordningen är dock ogynnsammare i fråga om krav på säkerhet och när det gäller övre lånegräns för andra låntagare än kommuner och allmännyttiga företag. Beträffande reglerna för säkerhet anser styrelsen att, vid en överföring av energisparkungörelsens bestämmelser till bostadsfinansieringsförordningen, kravet på säkerhet bör jämkas såvitt gäller mindre lån till enbart energibesparande åtgärder. Den nedre gränsen för krav på säkerhet bör därvid sättas på samma nivå som f. n. är fallet enligt energisparkungörelsen, dvs. vid lån om minst 20 000 kr. Som en konsekvens av överföringen följer att bestämmelserna i energisparkungörelsen om att stöd utgår endast om kostnaderna för åtgärden uppgår till minst 1 500 kr. kommer att ersättas av bostadsfinansieringsförordningens bestämmelse att åtgärderna inte skall vara av "ringa omfattning".

Slutligen anser styrelsen att handläggningen bör förenklas så att, när bostadslånet avser endast energibesparande åtgärder ett enda beslut bör meddelas för flerfamiljshus.

Som skäl mot att slopa energisparkungörelsen anger bostadsstyrelsen att en till omfattningen rätt begränsad förordning kan förenkla hanteringen av de ärenden som endast avser energibesparande åtgärder. Som en förutsättning för att bevara energisparkungörelsen anger styrelsen att det inte skall finnas något val mellan energisparlån och bostadslån när det är fråga om enbart energibesparande åtgärder. Begränsningen av energisparlånet till

4 000 kr. bör därför slopas och 9 § första stycket bostadsfinansieringsförordningen utgå.

Bostadsstyrelsen bedömer att skälen för att överföra bestämmelserna i energisparkungörelsen till bostadsfinansieringsförordningen väger tyngst och föreslår en sådan ändring. Styrelsen anger att ändringen bör göras den 1 juli 1977.

Bostadsstyrelsen har fått i uppdrag att till regeringen redovisa förslag till åtgärder och överväganden i vissa frågor med anledning av riksdagens beslut (CU 1975/76:23, rskr 1975/76:265). En sådan fråga gäller energibidragets storlek. Styrelsen anför att den kontinuerligt ser över tillämpningsföreskrifterna till energisparkungörelsen. Vid årsskiftet 1975–1976 utökades sålunda antalet stödberättigade åtgärder samtidigt som flertalet schablonbelopp höjdes. Trots schablonbeloppens anpassning medför kostnadsutvecklingen och de allt kostsammare åtgärderna – tilläggsisolering och anslutning till fjärrvärme – att bidraget täcker en allt mindre del av kostnaderna, varigenom stimulanseffekten försvagas. Styrelsen föreslår med hänsyn härtill att det maximala bidraget höjs från 2 000 kr. till 3 000 kr. per lägenhet.

Bostadsstyrelsens förslag att slopa energisparkungörelsen föranleder enligt styrelsen att ramsystemet bör ändras. Bostadslån till enbart energibesparande åtgärder bör avräknas mot ramen avseende bostadslån för ombyggnad och räntebärande förbättringslån. Vidare bör en särskild bidragsram finnas mot vilken avräknas energibidrag och motsvarande bidrag till allmänna samlingslokaler. De särskilda förbättringslånen för energibesparande åtgärder, vilka under budgetåret 1975/76 uppgick till sammanlagt 13 milj. kr., torde enligt styrelsen kunna avräknas mot ramen för räntefria förbättringslån.

Mot bakgrund av att ramen för energibesparande åtgärder avser budgetår medan övriga låneramar avser kalenderår föreslår styrelsen att också energiparstödets ram fastställs kalenderårsvis.

Med anledning av det i det föregående nämnda uppdraget att till regeringen redovisa förslag till åtgärder och överväganden i vissa frågor med anledning av riksdagens beslut (CU 1975/76:23, rskr 1975/76:265) tar bostadsstyrelsen också upp frågan om behovet av stöd till nya lösningar i fråga om energibesparande åtgärder. Styrelsen anför bl. a. följande.

Stöd utgår f. n. främst till sådana åtgärder som minskar husens värmeförluster, isolering m. m., samt till förbättring av befintlig värmeanläggning eller övergång till fjärrvärme m. m. Där fjärrvärmeanslutning inte kan ske, har stöd också lämnats för övergång till värmesystem som generellt är energisnålare eller medför lägre oljeförbrukning än det befintliga. Att bestämmelserna om stöd till utbyte av värmepanna och oljebrännare har upphört hindrar inte, enligt styrelsens mening, att stöd lämnas till övergång till annat värmesystem, t. ex. utbyte av oljecaggregat mot stokeranordning för fliseldning.

På marknaden förekommer ett växande antal nya värmesystem, vilka påstås ge betydande energibesparing i förhållande till de konventionella,

beprovade systemen. I flertalet fall har dock den påstådda energibesparingen inte kunnat dokumenteras i praktisk tillämpning. Detta är enligt styrelsens uppfattning fortfarande fallet med bl. a. värmepumpar.

För att i ökad omfattning möjliggöra prövning av sådana nya system, så att förbättrade erfarenheter av drift och underhåll erhålls, föreslår styrelsen att stöd utgår till ett antal lämpliga experimentprojekt där nya lösningar provas samt anför vidare.

Syftet med stöd till experimentprojekt bör enligt styrelsen vara att ge underlag för att bedöma om ett visst system är så energiekonomiskt och i övrigt lämpligt, att generellt stöd i löpande ärenden bör utgå för systemet. För att möjliggöra en snar utvärdering av försöken bör experimentprojekten i största möjliga utsträckning kunna inordnas i en plan för uppföljning av erfarenheter. Det bör ankomma på statens råd för byggnadsforskning att bedöma angelägenheten av projekten mot denna bakgrund.

Enligt gällande bestämmelser kan bostadsstyrelsen medge förhöjt låneunderlag för åtgärder som minskar driftkostnaderna. En förhöjning får ske inom ramen för vad som kan bedömas vara fastighetsekonomiskt lönsamt. En sådan bedömning kan vara svår, särskilt vid komplicerade experiment, där lönsamheten kan bli god men där resultatet är svårt att förutse. I sådana fall skulle ett räntefritt stående lån kunna komplettera eller ersätta en utökad långivning på ordinära villkor. När resultat kan överblickas bör prövning ske huruvida lånet skall förräntas och amorteras eller om det skall avskrivas.

Utöver långivning kan bidrag behövas för att täcka utvecklings- och experimentkostnader. Ett bidrag av storleksordningen 50 % av låneunderlagsförhöjningen skulle sammanfalla med energisparkungörelsens proportioner och skulle tillgodose behovet för de flesta experimentprojekt av enklare slag. För mera avancerade och "integrerade" projekt kan större bidrag behövas. Kombinationen förhöjt låneunderlag med lån på ordinära villkor plus bidrag torde bli den vanliga.

Mot denna bakgrund föreslår bostadsstyrelsen att styrelsen, utöver nu gällande bestämmelser om förhöjt låneunderlag för åtgärder som minskar driftkostnaderna, får medge bidrag och i vissa fall även räntefria, stående lån till experiment inom energisparområdet. Stöd i form av bidrag föreslås utgå med 50 % av låneunderlagsförhöjningen. För mera avancerade och "integrerade" projekt föreslås att större bidrag skall kunna utgå. Frågan om betalning eller avskrivning av räntefria, stående lån till experiment inom energisparområdet föreslås bli prövade efter 5-10 år. Här avsedda lån och bidrag föreslås kunna utgå såväl i samband med nybyggnad som till befintliga hus.

Bostadsstyrelsen föreslår en särskild delram för bidrag och räntefria, stående lån till experimentprojekt inom ramen för bidrag till energibesparande åtgärder. Denna delram bör förslagsvis fastställas till 10 milj. kr. under ett första år.

Ramarnas storlek beräknar bostadsstyrelsen på följande sätt. Under andra

kvartalet 1976 beviljades bidrag med i genomsnitt 12 milj. kr. per månad. Detta motsvarar ett årligt belopp på inemot 150 milj. kr. Förslaget om höjning av maximibeloppet för bidrag från 2 000 kr. till 3 000 kr. leder till att ramen bör ökas. Då inte alla bidrag utgår med maximibeloppet räknar styrelsen med att en ökning med ca en tredjedel är tillfyllest. För bidrag till allmänna samlingslokaler beräknar styrelsen ett oförändrat utrymme på 5 milj. kr. För bidrag avseende experiment beräknas ett belopp av 10 milj. kr. Totalt bör ramen för år 1978 följaktligen fastställas till 215 milj. kr.

Ramen för budgetåret 1976/77 föreslås få förlängd giltighet till utgången av år 1977 och vidgad med 110 milj. kr. för beslut om bidrag till energibesparande åtgärder under andra hälften av år 1977.

För att undvika att stora reservationer uppkommer på anslaget på grund av den långa tiden mellan beslut och utbetalning föreslår styrelsen att anslaget Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. ändras till ett förslagsanslag, till vilket medel anvisas i den mån så erfordras för utbetalning av bidrag. Mot bakgrund av att den gällande ramen för lån och bidrag till bostäder om 300 milj. kr. bedöms bli utnyttjad helt under budgetåret 1976/77, vilket innebär att de medel som hittills har anvisats på anslaget kommer att tas i anspråk för utbetalning av beviljade lån och bidrag, föreslår styrelsen att anslaget för budgetåret 1977/78 förs upp med 100 milj. kr.

För administration m. m. föreslår bostadsstyrelsen att 2,2 milj. kr. tas i anspråk av anslaget för budgetåret 1977/78.

Byggnadsstyrelsen erinrar i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 om att medel för beslut om bidrag till energibesparande åtgärder i civila statliga byggnader har ställts tillförfogande inom en ram av totalt 50 milj. kr. Byggnadsstyrelsen redovisar att den under senare år har lagt ned betydande insatser på att minska energiförbrukningen i det statsägda lokalbeståndet som förvaltas av styrelsen. Verksamheten med regionala energiinventeringsgrupper har påbörjats inom samtliga byggnadsförvaltningar och ett första resultat av dessa insatser redovisas under hösten 1976. Ett flertal av byggnadsstyrelsens utvecklingsprojekt behandlar energifrågor ur olika aspekter i avsikt att erhålla ökad kunskap om teknik, ekonomi och lämpliga åtgärder för de typer av byggnader som byggnadsstyrelsen producerar och förvaltar.

I fråga om bidrag till energibesparande åtgärder i *kommunala* och *landstingskommunala byggnader* har regeringen fram till den 1 juli 1976 behandlat 1 185 ansökningar. Bidrag har beviljats med totalt ca 27,6 milj. kr. Utvecklingen hittills under budgetåret 1976/77 tyder på att antalet ansökningar kommer att öka.

Statens råd för byggnadsforskning (BFR) anför att prototyp- och demonstrationsverksamheten är inriktad på att demonstrera effektiv drift av små och medelstora värmeanläggningar samt att samordna energiplaneringen i kommunerna.

Demonstrationsverksamheten har under budgetåret 1975/76 i första hand inriktats på att för fastighetsägare och fastighetsskötare vid mindre och medelstora oljeeldade anläggningar visa hur de kan förbättra förbränningen och pannornas värmeutbyte genom enklare trimningsåtgärder med hjälp av rökgasanalys. Under budgetåret 1976/77 fördjupas denna demonstration till att omfatta även andra åtgärder, som påverkar en anläggnings årsverkningsgrad, t. ex. val och installation av reglerutrustning och inreglering av värmesystem.

Statens råd för byggnadsforskning föreslår att 4 milj. kr. anvisas för energiriiktad prototyp- och demonstrationsverksamhet under budgetåret 1977/78. Rådet beräknar 2 milj. kr. för vardera prototyp- resp. demonstrationsverksamheten. För demonstrationsverksamheten betyder detta ett belopp som är 2 milj. kr. lägre än anslaget för innevarande budgetår. Rådet har dock senare under hand lämnat uppgifter om att 4 milj. kr. behövs enbart för demonstrationsverksamheten under budgetåret 1977/78.

3 Förbättrad finansiering av fjärrvärmeutbyggnader

3.1 Inledning

Regeringen uppdrog i maj 1975 åt statens industriverk att studera energianvändningen inom industrin, med början inom de energitunga branscherna järn- och stålindustrin samt massa- och pappersindustrin. Industriverket fick också i uppdrag att undersöka möjligheterna att ta tillvara spillvärme från industriella processer för värmedistribution och att bygga ut produktionen av mottryckskraft. Den första fasen av detta utredningsarbete har redovisats i rapporten (SIND 1976:3) Tätorternas och den tunga industrins energiförsörjning som överlämnades till regeringen i juni 1976.

Statsrådet Johansson har i 1977 års budgetproposition (prop. 1976/77:100 bil. 17 s. 174–187 och s. 200–204) behandlat industriverkets rapport med undantag av ett förslag av verket rörande finansiering av kraftvärmeverk och fjärrvärmeanläggningar. Förslaget avser att förbättra finansieringen av produktions- och distributionsanläggningar för fjärrvärme inom ramen för det nuvarande bostadsfinansieringssystemet.

Följande myndigheter och organisationer har i sina yttranden över industriverkets rapport närmare uttalat sig om industriverkets förslag i denna del nämligen byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket, Chalmers tekniska högskola, statens naturvårdsverk, bostadsstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning, statens planverk, statens vattenfallsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Älvsborgs samt Västernorrlands län, 1968 års kapitalmarknadsutredning (Fi 1969:59), energisparkommittén (I 1974:05), Allmänna pensionsfonden, Centrala driftledningen, Hyresgästernas riksförbund, Svenska cellulo- och pappersbruksföreningen, Svenska elverksföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska riksborgen, Svenska värmeverksföreningen, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges villaägareförbund och Ångpanneföreningen.

Länsstyrelserna har hört bl. a. vissa kommuner.

I skrivelse den 26 juli 1976 har Sparbankernas inteckningsaktiebolag (SPINTAB) hemställt om regeringens fastställelse av ett tillägg till bolagsordningen. Genom tillägget skulle föremålet för bolagets verksamhet utökas så att bolaget för produktionsanläggningar för fjärrvärme och tillhörande distributionsanläggningar får lämna kredit till kommun, kommunalförbund och – mot kommunal borgen – till juridisk person, i vilken kommun eller kommunalförbund äger bestämmande inflytande.

Det ankommer på regeringen att fatta beslut med anledning av SPINTAB:s framställning. Eftersom denna framställning har nära samband med det förslag om finansiering av fjärrvärmeanläggningar, som har förts fram av statens industriverk, redovisas också SPINTAB:s framställning och remissyttrandena över den.

Yttranden över framställningen har avgetts av bankinspektionen, fullmäktige i riksbanken, bostadsstyrelsen, Allmänna pensionsfonden, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska kommunförbundet och Svensk Bostadsfinansiering Aktiebolag Bofab.

3.2 Nuvarande finansiering av fjärrvärmeanläggningar

Produktionsanläggningar i form av kraftvärmeverk och hetvattencentraler samt därtill hörande oljelagringsanläggningar finansieras till sin huvuddel på kommunlånemarknaden. Kreditgivare är huvudsakligen Allmänna pensionsfonden men även försäkringsbolag, kommunlåneinstitut m. fl. lämnar krediter. Amorteringstiden på upptagna lån, vilken kan variera kraftigt allt efter lånens ändamål, har förkortats under senare år och är f. n. 10–15 år. Därutöver tvingas kommunerna för projekt av denna typ att i vissa fall ta upp lån eller gå i borgen för sådana lån med ännu kortare löptid för att finansiera bl. a. distributionsnätets huvudledningar. Som säkerhet för lånen fordrar kreditgivarna ofta kommunal borgen eller motsvarande säkerhet.

Finansiering inom den statliga bostadslångivningens ram

Enligt 9 a § bostadsfinansieringsförordningen utgår statligt bostadslån under förutsättning bl. a. att huset ansluts till befintlig fjärrvärmeanläggning eller annan kollektiv värmeanläggning, om sådan anslutning är möjlig och särskilda skäl inte föreligger däremot. Bestämmelsen gäller såväl ny- som ombyggnad.

Vid belåning av fjärrvärmeanslutning inom bostadslångivningens ram tillämpas en metod som i princip innebär att anslutningsavgift jämte fastighetsinterna distributions- och mottagningsanordningar beaktas i låneunderlaget för bostadslån. Belåningen sker genom att ett schablonbelopp per m² fördelningsyta (fdy, motsvarar summan av våningsyta och biutrymmesyta för lokaler) eller våningsyta (vy) får räknas in i låneunderlaget. Småhus erhåller därutöver ett fast belopp. Schablonbeloppen är ursprungligen framräknade så att de skall täcka motsvarande anläggningskostnad vid egengenerering av värme. Bostadslånet, som grundas på ett låneunderlag som inte får överstiga godtagbar total anläggningskostnad för fjärrvärmeanslutning, utgår till fastighetsägaren.

Följande låneschabloner gäller enligt bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter fr. o. m. den 2 januari 1977.

Nybyggda flerfamiljshus som ansluts till fjärrvärme

Högst 50 kr./m² fdy.

Nybyggda småhus som ansluts till fjärrvärme

Högst 5 000 kr./hus i grundbelopp samt 80 kr./m² fdy, dock högst 15 000 kr./hus.

Befintliga flerfamiljshus som ansluts till fjärrvärme vid ombyggnad

1. 15 000 kr./abonmentcentral samt högst 45 kr./m² vy om fastigheten omfattar högst 3 000 m² våningsyta.

2. Högst 50 kr./m² vy om fastigheten är större än 3 000 m² våningsyta.

Befintliga småhus som ansluts till fjärrvärme vid ombyggnad

5 000 kr./hus + 80 kr./m² vy, dock högst 15 000 kr./hus.

Energisparstöd

Sedan juni 1974 utgår statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus enligt energisparkungörelsen. Som jag tidigare har nämnt utgår lån med högst 4 000 kr./lägenhet (hus) och bidrag med högst 2 000 kr./lägenhet (hus). Dessa belopp kan avse även kostnader för anslutning till fjärrvärmeanläggning. Kungörelsen gäller inte vid nybyggnad.

Vidare kan statliga bostadslån utgå för ombyggnad som avser enbart energibesparande åtgärder eller för en kombination av vanlig ombyggnad och energisparande åtgärder. Lånet kan i dessa fall kombineras med bidrag enligt energisparkungörelsen, t. ex. för fjärrvärmeanslutning.

Låneschablonerna enligt energisparkungörelsen för fjärrvärmeanslutning är desamma som enligt bostadsfinansieringsförordningen gäller för fjärrvärmeanslutning vid ombyggnad.

3.3 Industriverkets förslag rörande finansiering av kraftvärmeverk och fjärrvärmeanläggningar

I riksdagens energipolitiska beslut från våren 1975 förutsattes att elproduktionen i kraftvärmeverk skulle öka från ca 8,5 TWh i då befintliga eller beslutade anläggningar till ca 15 TWh år 1985. Detta motsvarade en ökning av den då installerade effekten i kraftvärmeverk med ca 1 500 MW till totalt ca 3 500 MW år 1985. Utnyttjandetiden förutsattes därvid år 1985 uppgå till drygt 4 000 timmar per år. Industriverket har haft i uppdrag att kartlägga de närmare förutsättningarna för en sådan utbyggnad.

Vid sin diskussion av möjligheterna att öka elproduktionen i kraftvärmeverk har industriverket utgått från dels en inventering av förutsättning-

arna för kraftvärmeproduktion i 120 svenska tätorter (Kraftvärme 1975), som har gjorts av Svenska värmeverksföreningen, dels material från en studie rörande kraftvärmeverkens lönsamhet som genomförts gemensamt av Centrala driftledningen och Svenska värmeverksföreningen (CDL-VVF-studien).

Planerade utbyggnader av kraftvärmeverk i Gävle och Oxelösund beräknas ge tillsammans ca 270 MW, vilket skulle öka den totalt installerade effekten i kraftvärmeverk till ca 2 240 MW. Härutöver behövs ett tillskott med ca 1 260 MW för att utbyggnadsnivån 3 500 MW skall uppnås. Om kraftvärmeutbyggnad bedöms bli aktuell endast i orter där fjärrvärmenät f. n. finns skulle enligt industriverkets uppskattning 1 160 MW kunna byggas ut. Vad som härutöver behövs – ca 100 MW – skulle enligt industriverket kunna komma till stånd bl. a. genom utbyggnad av mindre kraftvärmeverk eller genom kraftvärmeutbyggnad i orter – t. ex. Jönköping – där fjärrvärmenät ännu saknas.

Förutsättningarna för utbyggnad av fossileldade kraftvärmeverk i stadsområdena är beroende av i vad mån fjärrvärmeleveranser från kärnkraftverk kan komma att aktualiseras. Om värmeleveranser från kärnkraftverk inte kommer till stånd skulle utbyggnad med fossileldade kraftvärmeverk kunna bli aktuell.

Industriverket bedömer mot denna bakgrund att en utbyggnad av kraftvärmeverk, som i installerad effekt svarar mot vad som förutsätts i riksdagens energipolitiska beslut från år 1975, kan komma till stånd. För att elproduktionen i kraftvärmeverk skall uppgå till 15 TWh år 1985 måste härutöver utnyttjandetiden höjas från nuvarande drygt 2 000 till drygt 4 000 timmar per år. Detta förutsätter enligt verket en fortsatt utbyggnad av fjärrvärmenätet i orter som redan har kraftvärmeverk.

Investeringar i fjärrvärmeanläggningar kan f. n. till viss del finansieras med anslutningsavgifter eller anslutningslån som erläggs av värmeverkets abonnenter. Finansieringen i övrigt sker normalt genom kommunala lån.

Statliga bostadslån kan enligt vissa regler utgå för anslutning av fastigheter till fjärrvärmeverk. En del av lånebeloppet används vanligen av fastighetsägaren för egna installationer medan resterande del betalas till fjärrvärmeverket i form av anslutningsavgifter eller anslutningslån. Sedan år 1974 kan vidare statligt energisparstöd utgå för anslutning av befintliga bostadsfastigheter till fjärrvärmeanläggningar. Detta har underlättat utbyggnad av fjärrvärmenät i äldre bostadsområden. Enligt industriverkets bedömning gäller dock fortfarande att det kan vara svårt för fjärrvärmedistributören att få anslutningsbidrag eller anslutningslån av abonnenter i äldre bostadsområden. Även vid anslutning av kontors- och industrifastigheter kan det vara svårt att förhandla fram lämpliga anslutningsavgifter eftersom fastighetsägarna har begränsade lånemöjligheter.

Kommunernas finansiella situation innebär enligt industriverket att det i dag finns uttalade finansieringsproblem för fjärrvärmeanläggningar. Den

kommunala verksamhetens kraftiga expansion har medfört att kommunerna måste finansiera en allt större del av sina investeringar med lån. Det begränsade utrymmet för kommunal upplåning på kapitalmarknaden medför enligt industriverket därför många gånger att investeringar som är direkt förbundna med verksamhet som kommunerna är skyldiga att bedriva t. ex. investeringar i skolor, vattenverk och vägar prioriteras framför investeringar i t. ex. fjärrvärmeanläggningar. Verket framhåller vidare att kommunala lån normalt amorteras på ca 15 år. Den tekniskt ekonomiska livslängden på de belånade fjärrvärmeanläggningarna är däremot 20 à 30 år, vilket också utgör den tidsram som tillämpas från avskrivningssynpunkt. Skillnaden mellan den självkostnadsbaserade avskrivningstiden och lånens amorteringsvillkor medför att fjärrvärmeverken belastas hårt likviditetsmässigt. Även detta försvårar utbyggnaden av fjärrvärmenät.

Förslag till åtgärder

Tillvaratagande av spillvärme från industriella processer och utbyggnad av kraftvärmeverk förutsätter enligt industriverket i många fall en fortsatt fjärrvärmeutbyggnad. Om det lagförslag om allmänförklaring av fjärrvärmeanläggningar (prop. 1975/76:149), som har förelagts riksdagen under våren 1976, genomförs kommer detta att på sikt underlätta kommunernas fjärrvärmeutbyggnad.

Enligt industriverket finns det i dag emellertid uttalade finansieringsproblem för fjärrvärmeanläggningar. Finansieringssvårigheterna accentueras av att ett fjärrvärmenät under utbyggnad inte kommer att fullt utnyttja sin kapacitet förrän efter viss tid. För att öka utbyggnaden av fjärrvärme måste enligt industriverket finansieringen underlättas.

Statliga bostadslån och energisparstöd utgår f. n. till ägare av bostadsfastigheter för att ansluta fastigheterna till fjärrvärmesystem. Industriverket finner att det från energipolitisk synpunkt finns starka skäl som talar för att det nuvarande finansieringssystemet ändras så att de statliga bostadslånen i stället kan betalas ut direkt till värmeverken. Bostadslån bör dessutom kunna utgå för såväl ledningsnät som produktionsanläggningar. En sådan ändring av lånekonstruktionen skulle enligt industriverket bl. a. underlätta att ansluta kontors- och förvaltningsbyggnader samt bostadsfastigheter som inte finansieras med statliga bostadslån. Det föreslagna systemet är enligt verkets åsikt även enklare att administrera än det nuvarande.

Industriverkets förslag innebär att den del av värmeverkens lånebehov som inte täcks av statliga bostadslån skall kunna tillgodoses av bostadsfinansieringsinstitut, dvs. SPINTAB och Bofab samt stadshypoteksföreningarna. Den föreslagna finansieringsformen medför vidare att amorteringstiderna för lånen skulle komma att stämma överens med gällande avskrivningsplaner. Om det av andra skäl än energipolitiska inte bedöms önskvärt att ge statliga bostadslån direkt till värmeverken kan en höjning av

bostadslånen till abonnenterna övervägas. Från energipolitisk synpunkt är dock enligt industriverkets mening denna lösning mindre ändamålsenlig.

Industriverket konstaterar att elförbrukningen omkring år 1980 enligt nuvarande bedömningar väntas ligga väsentligt under den som förutsågs i prognoser från åren före 1973. Behovet av ytterligare kraftvärmeutbyggnad är därför enligt verkets bedömning f. n. litet. Industriverket anser att utbyggnader kan komma till stånd utan att speciella åtgärder för att främja elproduktion i kraftvärmeverk behöver vidtas. Verket framhåller att obligationslån och lån förmedlade av Allmänna pensionsfonden kan utgå för kraftverksanläggningar. Det finns därför enligt verkets bedömning i dag inte några mera framträdande finansieringsproblem för elproducerande anläggningar.

Industriverket föreslår att värmedelen i kraftvärmeverk skall kunna finansieras efter samma principer som har föreslagits gälla för fjärrvärmeanläggningar. Några åtgärder för att underlätta finansieringen av den elproducerande delen av kraftvärmeverk bedöms inte nödvändiga.

Sammanfattningsvis bedömer industriverket att en kraftvärmeutbyggnad, som i fråga om installerad effekt motsvarar vad som förutsatts i riksdagens energipolitiska beslut från år 1975, bör kunna komma till stånd förutsatt att utbyggnad av fjärrvärmeanläggningar underlättas på det sätt verket har föreslagit. Det är däremot enligt industriverkets mening tveksamt om fjärrvärmenäten kan byggas ut så snabbt att kraftvärmeverkens utnyttjandetider kan öka tillräckligt för att möjliggöra en elproduktion av 15 TWh i kraftvärmeverk år 1985.

3.4 SPINTAB:s framställning angående lån till kommunala fjärrvärmeutbyggnader

SPINTAB har i skrivelse den 26 juli 1976 hemställt att regeringen fastställer ett av bolagets stämma beslutat tillägg till bolagsordningen med inbörd att bolaget får lämna lån till kommunala produktions- och distributionsanläggningar för fjärrvärme. Till stöd för framställningen har SPINTAB anfört bl. a. följande.

Den långfristiga kreditgivningen till den kommunala fjärrvärmeverksamheten sker på kommunkreditmarknaden och bl. a. genom det med SPINTAB samadministrerade Kommunkredit AB. Det har emellertid kunnat konstateras att nuvarande finansieringsvillkor på kommunkreditmarknaden är helt otillfredsställande med hänsyn till den kommunala fjärrvärmeverksamhetens ekonomiska förutsättningar och situation. Detta gäller både tillgänglig långfristig kreditvolym och framför allt de amorteringsvillkor som kan erhållas på kommunlånemarknaden. SPINTAB hänvisar vidare till vad industriverket har anfört i rapporten SIND 1976:3.

3.5 Remissyttranden

3.5.1 Industriverkets förslag

De remissinstanser som behandlar frågan om utbyggd fjärrvärme visar genomgående en positiv inställning till fjärrvärme som uppvärmningsform. Som stöd härför anförs bl. a. att spillvärmeutnyttjande och kraftvärmeverk förutsätter ett väl utbyggt fjärrvärmenät.

Bland de remissinstanser som uttryckligen har behandlat finansieringsfrågan är emellertid meningarna delade om industriverkets förslag till finansieringsform.

Negativa eller tveksamma till att utsträcka bostadslångivningen på det sätt som industriverket har föreslagit är *Allmänna pensionsfonden*, *bostadsstyrelsen*, *Hyresgästernas riksförbund*, *Sveriges villaägareförbund*, *Sveriges fastighetsägareförbund* och *statens råd för byggnadsforskning*.

Kapitalmarknadsutredningen nämner att industriverket under arbetet med rapporten har samrått med utredningen vad gäller de institutionella formerna för finansiering av kraftvärmeverk. Utredningen har därvid anslutit sig till verkets principiella ståndpunkt att det vore rationellt om statliga bostadslån kunde utgå direkt för finansiering av kraftvärmeverk i stället för att som nu kanaliseras via de anslutna abonnenterna. Vidare borde lån till verken kunna erhållas från de tre bostadsinstituten på kapitalmarknaden.

Kapitalmarknadsutredningen framhåller emellertid att en rad problem är förenade med en reform av antytt slag. För det första bör de förmånliga finansieringsformerna avse endast värmedelen av verkens produktion medan anläggningen för elproduktion bör finansieras på gängse villkor. Även vad gäller värmedelen bör emellertid övervägas om den del av investeringskostnaderna skall avskiljas som avser värmeproduktion för andra ändamål än bostadsuppvärmning.

Bland andra problem som enligt utredningen måste lösas är om finansieringen skall innefatta räntebidrag som utgår för statliga bostadslån och hur bidragen i så fall skall avgränsas i de ovan nämnda hänseendena. Vidare måste ställning tas till frågan om redan befintliga värmeverk skall inordnas i ett nytt finansieringssystem och om anslutning av äldre fastigheter skall berättiga till statliga lån för värmeverkens del.

Kapitalmarknadsutredningen avser att behandla dessa frågor närmare i sitt slutbetänkande som beräknas föreligga under år 1977.

Allmänna pensionsfonden (första, andra och tredje fondstyrelserna) anför i huvudsak följande.

Industriverkets förslag att statliga bostadslån skall lämnas direkt i form av ett lån till värmeverken för fjärrvärmeutbyggnaden har nära beröringspunkt med framställningen från Sparbankernas Inteckningsaktiebolag (SPINTAB), innebärande att SPINTAB skall ges rätt att belåna fjärrvärmeanläggningar. Båda förslagen kan enligt fondstyrelserna uppfattas som två varianter av ett huvudförslag, nämligen att föra in utbyggnaden av fjärr-

värmeanläggningar i det särskilda bostadsfinansieringssystemet.

Med anledning härav erinrar fondstyrelserna om att grunderna för det nuvarande bostadsfinansieringssystemet, som fastställdes av statsmakterna år 1974, är ett uttryck för gällande bostadspolitiska strävanden.

Systemet bygger i hög grad på att subventioner tillförs bostadsproduktionen främst genom att räntekostnaderna i bostadsfinansieringssystemet hålls nere. Den garanterade räntan – såväl för bottenlån i bostadsfinansieringsinstituten som för det statliga bostadslånet – utgör det första året 3,9 % (6 % för småhus som skall bebos av låntagaren). Mellanskillnaden mellan denna garanterade räntenivå och den faktiska räntan på bostadslån ersätts i form av subventioner över statsbudgeten. Denna ordning motiverades främst av fördelningspolitiska skäl.

Fondstyrelserna hävdar att det inte är rimligt att utsträcka subventionssystemet för bostadsfinansieringen till andra områden. Denna uppfattning understryks enligt fondstyrelserna även av det förhållandet att inte enbart bostadsfastigheter utan även kontors- och industrifastigheter utgör avnämare till fjärrvärmeverken.

Vidare skulle enligt fondstyrelserna den avvägning som krävs vid utbyggnaden av olika former för energiförsörjning omöjliggöras om en viss metod för energiförsörjning – i motsats till övriga – skulle subventioneras. Resultatet skulle oundvikligen leda till en snedvridning av konkurrensförutsättningarna med åtföljande inoptimal resursanvändning.

Vidare erinrar fondstyrelserna om att löptiden på bostadsobligationslån har sträckts ut så långt som 40 år eller t. o. m. 50 år medan kraft- och fjärrvärmeverkens ekonomiska livslängd däremot har bedömts vara betydligt kortare. Detta innebär att den utestående låneskulden på bostadsobligationslån som skulle finansiera denna typ av investeringar inte kommer att amorteras i en takt som motsvaras av anläggningarnas reala ekonomiska värdeminskning.

Fondstyrelserna pekar också på den gällande kreditpolitiska prioriteringen av bostadsfinansieringen. Med stöd av lagen om kreditpolitiska medel kan riksbanken ålägga bankerna och försäkringsinstituten, däribland Allmänna pensionsfonden, att göra placeringar i bostadsobligationer. Som en följd härav har villkoren för bostadsobligationer i fråga om ränta, löptid, konverteringsvillkor m. m. kunnat fastställas på ett sätt som avviker från vad som är marknadsmässigt betingat. Fondstyrelserna hävdar kraftigt att användningsområdet för dessa prioriterade placeringar inte bör utvidgas. Vidare gäller att placeringsplikt enligt lagen om kreditpolitiska medel uttryckligen endast syftar till att möjliggöra en finansiell försörjning av bostadsbyggandet.

Fondstyrelserna understryker slutligen att de anser att frågan om finansieringen av den kommunala fjärrvärmens, inkl. uppförandet av kraftvärmeverk, är viktig. Andra förändringar i finansieringsvillkoren än inordning i bostadsfinansieringssystemet bör enligt fondstyrelserna

skyndsamt prövas.

Enligt *bostadsstyrelsen* talar inte minst energipolitiska skäl för att finansieringsformerna för utbyggnad av fjärrvärmenät och produktionsanläggningar förbättras. Den av industriverket föreslagna lösningen är dock enligt styrelsen olämplig av flera skäl.

Sålunda skulle låneområdet för statliga bostadslån komma att utsträckas inte oväsentligt, om lån utgick till fjärrvärmeanläggningar och kraftvärmeverk, vilka i allmänhet också skulle betjäna byggnadsobjekt utanför bostadssektorn. Något praktiskt motiv för att lägga hanteringen av lån till fjärrvärmeanläggningar på bostadsmyndigheten finns knappast heller. Särskild projektbelåning av fjärrvärmeanläggningar i ett begränsat antal fall skulle för länsbostadsnämnderna innebära en från övrig verksamhet starkt avvikande hantering och kräva ingående kunskaper om kostnader m. m. för denna typ av anläggningar.

Bostadsstyrelsen avstyrker med hänvisning till vad som har anförts industriverkets förslag rörande finansiering av fjärrvärmeanläggningar.

Hyresgästernas riksförbund är tveksamt till industriverkets förslag och anför att det kan medföra att resurser avsedda för bostadsfinansiering kan komma att tas i anspråk för ändamål som nyttiggörs i förvaltnings- och industribyggnader. Detta kan förbundet acceptera endast om utrymmet för krediter till bostadsbyggandet inte därmed minskar.

En ytterligare risk för negativa effekter för bostadsbyggandet skulle enligt förbundet kunna uppstå om man för det principiella resonemanget vidare och finner att även andra kommunala investeringar kan finansieras genom bostadslåneinstitutet.

Sveriges villaägareförbund framhåller att utbyggnad av fjärrvärmeverk från samhällsekonomisk synpunkt många gånger leder till en bättre energihushållning totalt sett jämfört med annan energianvändning inom bostadsområden. Ansvar för utbyggnaden bör enligt förbundet åvila kommunerna och finansieringen bör i stimulanssyfte ske med hjälp av bidrag.

Sveriges fastighetsägareförbund anser att finansieringen kan behöva underlättas men att frågan bör utredas närmare. Förbundet hävdar vidare att ändrade finansieringsregler inte bör medföra att värmeverken förutom att få statliga lån skulle ha möjlighet att i samma utsträckning som nu ta ut anslutningsavgifter eller liknande av fastighetsägaren.

Statens råd för byggnadsforskning understryker behovet av att underlätta finansieringen av fjärrvärmeutbyggnader men ställer sig tveckande till industriverkets förslag.

Positiva till industriverkets finansieringsförslag är bl. a. *Svenska kommunförbundet*, *Svenska värmeverksföreningen*, *flera länsstyrelser*, *energisparkommittén*, *statens planverk*, *statens naturvårdsverk*, *Centrala driftledning- och Svenska elverksföreningen*.

Svenska kommunförbundet anför att den mest betydande svårigheten vid utbyggnad av fjärrvärmenät i dag gäller finansieringen. Den behöver

därför underlättas. Den kommunala verksamhetens kraftiga expansion har enligt förbundet medfört en för kommunerna allt större lånefinansiering av investeringarna. Det begränsade kapitalmarknadsutrymmet för kommunal upplåning har därför många gånger medfört att verksamhet, som kommunerna är direkt skyldiga att bedriva, t. ex. avseende skolor, vattenförsörjning och vägar, prioriteras framför sådan verksamhet där skyldighet inte föreligger, exempelvis fjärrvärme. Detta har på många håll resulterat i att abonnenterna kan få vänta avsevärd tid på anslutning till fjärrvärme. Kommunala investeringar med långa avskrivningstider, som t. ex. investeringar för fjärrvärme, har hämmats ytterligare av svårigheter att erhålla lån med amorteringstider över 20 år. Normala amorteringstider på kommunlåne marknaden är i dag 10–15 år. Den tekniskt ekonomiska livslängden på de belånade anläggningsdelarna är däremot ca 30 år, vilket också utgör den tidsram som tillämpas ur avskrivningssynpunkt. Skillnaden mellan den självkostnadsbaserade avskrivningstiden och lånens amorteringsvillkor medför att fjärrvärmeverken belastas hårt likviditetsmässigt. Detta försvårar utbyggnaden av fjärrvärmenät.

Förbundet framhåller särskilt vikten av att man vid förbättring av finansieringsmöjligheterna inte enbart tar sikte på framtida projekt. De kommuner som nu bygger fjärrvärme bör få möjlighet att konvertera befintliga, oförmånliga lån till för ändamålet anpassade låneformer.

Kommunförbundet tillstyrker sålunda att nuvarande finansieringssystem ändras så att via bostadsfinansieringen lån kan erhållas som löser finansieringsproblemet beträffande såväl produktions- som distributionsanläggningar.

Även Svenska värmeverksföreningen framhåller att takten i fjärrvärmeutbyggnaden begränsas av brist på investeringsmedel. Föreningen anser att industriverkets finansieringsförslag är tillfredsställande.

Värmeverksföreningen framhåller att värdet av att utnyttja kollektiva uppvärmningssystem i stället för individuella oljepannor i landets tätorter har stått allt mera klart under de senaste åren. Ekonomi, miljövård och energibesparing är därvid tungt vägande skäl. Enligt värmeverksföreningen visar flera utredningar, och det torde också vara allmänt accepterat, att orternas centrala och tätare bebyggda delar bör värmeförsörjas med hjälp av fjärrvärmesystem och att elvärme installeras i mera glest bebyggda delar av tätorten.

I ett fjärrvärmeverk kan i princip alla typer av bränsle användas. Värmeverksföreningen framhåller vidare att utbyggda fjärrvärmesystem också utgör ett nödvändigt villkor för att utnyttja kraftvärmeverk och ta tillvara industriell spillvärme.

Föreningen delar utredningens bedömning att åtgärderna på nuvarande stadium bör vara ägnade att stimulera utbyggnaderna inom den närmaste 5 à 10-årsperioden samt att man därvid huvudsakligen bör stödja sig på befintlig teknik inom området. Föreningen vill också understryka ut-

redningens uppfattning att kortsiktiga prisskillnader på olika energiformer inte skall vara avgörande för beslut som påverkar landets energiförsörjning under lång tid framåt.

Värmeverksföreningen föreslår att ett rådgivande organ inrättas med uppgift att stödja och underlätta för kommunerna att anskaffa erforderligt kapital. Organet skulle vara sammansatt av representanter för statliga långivande myndigheter, kreditinstitut, kommunförbundet och värmeverksföreningen.

Energisparkkommittén, som också stöder förslaget, anför att rent principiellt bör inga skillnader föreligga mellan låneformer för nyinstallation av individuella oljeeldningsanläggningar och av kommunala fjärrvärmeanläggningar. De senare kan enligt kommittén betraktas som en integrerad del av byggnadernas uppvärmningssystem även om ägandeförhållandena är annorlunda.

Naturvårdsverket återoppar särskilt fjärrvärmens fördelar från luftvårdssynpunkt och hävdar att näten i första hand bör byggas ut där det är mest angeläget av luftvårdsskäl, dvs. i allmänhet i den inre, äldre stadsbebyggelsen.

Statens planverk anför att det ifråga om val av uppvärmningssystem för bostadshus finns vissa generella skäl som talar för vattenburna värmesystem. Genom sådana system kan exempelvis spillvärme tillgodogöras i samverkan med fjärrvärmedistribution, varigenom åtgången av primärenergi kan begränsas. Ett vattenburet värmesystem kan vidare anordnas för alternativa bränslen, vilket av beredskapsskäl är en fördel. Ett sådant system är vidare mindre känsligt för tillfälliga driftstörningar. Uppvärmningsanordningen med direkt elvärme har i dessa sammanhang vissa begränsningar; det finns inga alternativa bränslen och ingen ackumulerad reserv. Planverket föreslår därför att begränsning av direktverkande eluppvärmning övervägs.

3.5.2 SPINTAB:s framställning

Också i fråga om SPINTAB:s framställning råder delade meningar.

Riksbanksfullmäktige, *Bofab* och *Allmänna pensionsfonden* avstyrker bifall till framställningen med huvudsakligen samma argument som har anförts mot industriverkets förslag och med hänvisning till kapitalmarknadsutredningens fortsatta arbete.

Riksbanksfullmäktige framhåller att investeringarna i fjärrvärmeverk kan vara av en sådan angelägenhetsgrad att finansieringen av desamma bör särskilt underlättas. En tänkbar lösning skulle då kunna vara att länka över finansieringen till bostadslånemarknaden och ge krediterna bostadslånens mera förmånliga villkor. Beslut rörande detta kärver emellertid ingående överväganden, eftersom det gäller ett mycket komplext problem.

En fråga som enligt fullmäktige måste besvaras är om investeringar i fjärrvärmeverk skall finansieras på ett förmånligt sätt, oavsett i vilken grad de betjänar bostäder eller andra ändamål, t. ex. uppvärmning av industrilokaler. En annan fråga som kräver avgörande är om endast framöver byggda fjärrvärmeverk skall få förmånliga lån och därmed lägre kostnader eller om förmånerna skall gälla även redan byggda verk. Det bör även klaras ut, om finansieringen av anläggningarna skall föras in i det statliga bostadslånesystemet så att statliga bostadslån och räntebidrag skall kunna utgå till dessa anläggningar på samma sätt som de nu utgår till de värmeanordningar som ingår i bostadshus eller betjänar bostadshus i form av panncentraler. Kommer statliga bostadslån att utgå till fjärrvärmeverk, måste vidare en lösning sökas på de problem, som uppkommer när äldre redan statsbelånade fastigheter i vilkas låneunderlag värmeanläggning ingår skall anslutas till statsbelånade fjärrvärmeverk, liksom de problem, som uppkommer när äldre inte statsbelånade fastigheter skall anslutas. Vad här har nämnts utgör exempel på frågor som måste klaras ut innan bostadslånemarknaden tas i anspråk för finansiering av fjärrvärmeverk. Enligt vad fullmäktige har erfärut arbetat kapitalmarknadsutredningen med de nu berörda problemen och försöker åstadkomma en totallösning. Fullmäktige anser därför att någon åtgärd inte bör vidtas, förrän utredningens förslag föreligger.

Allmänna pensionsfonden, som i sitt yttrande också behandlar industriverkets rapport SIND 1976:3 med tillhörande finansieringsförslag, avstyrker såväl det förslaget som SPINTAB:s framställning. Yttrandet har redovisats i samband med återgivandet av remissyttrandena över detta förslag. Vad Allmänna pensionsfonden sålunda har anfört avser i allt väsentligt också SPINTAB:s framställning.

Bofab framför likartade synpunkter och konstaterar att det visserligen, helt allmänt sett, kan te sig något motsägande att ett antal smärre värmeanläggningar och panncentraler var för sig är belåningsbara hos de bostadsfinansierande kreditinstituten och får amorteras under längre tid, medan fjärrvärmeverk som betjänar stora enheter på avnämarsidan f. n. har sämre institutionella kreditmöjligheter. *Bofab* framhåller att fjärrvärmeverken emellertid betjänar inte bara bostäder utan även industrier. Om de betydande investeringar som fjärrvärmeverken med tillhörande distributionsanläggningar representerar blir belåningsbara hos bostadslåneinstituten, kommer detta att skärpa rådande brist på sådana finansiella resurser som hittills har stått bostadssidan till buds. Innan man tar ställning till de balansproblem på kapitalmarknaden som aktualiseras av SPINTAB:s ansökan bör det i detta sammanhang särskilt bli belyst, om fjärrvärmeverken med sina distributionsnät kommer att hänföras till den av riksbanken prioriterade lånekategorin eller ej.

Skulle SPINTAB få bifall till sin framställning förbehåller *Bofab* sig möjligheten att få ett tillägg av samma innebörd till sin bolagsordning

godkänt.

Också *Konungariket Sveriges stadshypotekskassa* är tveksam till SPINTAB:s framställning och påpekar att den ändring av bolagsordningen, som SPINTAB har beslutat, innebär att vissa kommunala investeringar som nu i kapitalmarknadsommanhang hänförs till kommunsektorn flyttas över till bostadssektorn. Under förutsättning att utrymmet inom kapitalmarknaden för de ordinarie bostadsinvesteringarna inte kommer att påverkas negativt av denna omDispositionering, har kassan dock inte något att erinra mot framställningen. Eftersom kassan, SPINTAB och Bofab skall kunna konkurrera på kreditmarknaden under likartade förutsättningar bör – om framställningen skulle komma att bifallas – motsvarande ändringar göras i de bestämmelser, som gäller för stadshypoteksinstitutionen och i Bofabs bolagsordning. Ändringarna bör träda i kraft samtidigt för alla tre kreditinstitutionerna.

SPINTAB:s framställning tillstyrks av *Svenska kommunförbundet, bankinspektionen* och *bostadsstyrelsen*.

Det begärda tillägget i SPINTAB:s bolagsordning utgör enligt *Svenska kommunförbundets* uppfattning ett angeläget led i riktning mot en lösning av värmeverkens nuvarande finansieringsproblem. För att belysa dessa problem har förbundet bifogat en utredningsrapport, som en på kommunförbundets initiativ bildad arbetsgrupp har avgett den 29 september 1976.

Arbetsgruppen redovisar resultatet av en enkätundersökning som arbetsgruppen har gjort under våren 1976 och i vilken 16 värmedistribuerande verk har ingått. För renodlad värmeproduktion har sålunda de tillfrågade värmeverken tagit upp lån med belopp och fördelning på lånetider som framgår av följande tablå. De redovisade lånen avser belopp som ursprungligen har upplånats men som inte i något fall har slutmorterats.

Fördelning på lånetider

Lånetid år	Ursprungligt lånebelopp i tusen kronor	Antal lån	Relativ andel	
			Lånebelopp	Antal lån
2	3 600	1	1,2	0,9
3	5 000	1	1,6	0,9
5	14 156	8	4,5	7,3
8	21 610	3	6,9	2,7
9	800	1	0,3	0,9
10	32 020	14	10,3	12,7
14	2 300	1	0,7	0,9
15	106 538	28	34,3	25,5
17	880	1	0,3	0,9
20	70 757	24	22,8	21,8
25	47 108	26	15,2	23,7
tills vidare	6 000	2	1,9	1,8
	310 769	110	100	100

Av det totala lånebeloppet – ca 310 milj. kr. – svarar de verk som drivs i renodlad bolagsform för ca 162 milj. kr. eller i runt tal 52 %. Med avseende på amorteringstiderna har det inte framkommit några väsentliga skillnader mellan lånevillkoren för de verk som drivs i bolagsform och för sådana som drivs i kommunens egen regi. Av tabellen framgår att ungefär 60 % av det totala lånebeloppet avser lån med amorteringstider på 15 år och därunder. Lånen med amorteringstider på 20 år eller mindre motsvarar mer än 80 % av det totala lånebeloppet. Arbetsgruppen framhåller att amorteringstiderna har minskats under senare år och att den fördelning som tabellen visar därför inte återspeglar det aktuella läget avseende amorteringstiderna och inte heller kan tjäna som underlag för att bedöma framtiden. Huvuddelen av de långfristiga lånen enligt enkäten är upptagna under 1960-talet.

De tillämpade avskrivningstiderna är för produktionsanläggningar omkring 20 år (i enstaka fall högre) och för kulvertnät 30–40 år (genomsnitt 32 år).

Taxekalkylerna är baserade på en minst tjugofemårig avskrivning enligt annuitetsplan. För den självkostnadsbaserade kommunala fjärrvärmeverksamheten anser arbetsgruppen därför att finansieringsvillkoren är klart otillfredsställande. Från flera håll har man i samband med enkäten framhållit problem och svårigheter att få verksamheten att balansera ekonomiskt i inledningsskedet och att detta förhållande förrycker utbyggnadstakten. Man har vidare framfört synpunkter på de nackdelar som är förknippade med att statliga lån utbetalas till resp. fastighetsägare och inte direkt till fjärrvärmeverket. Man konstaterar att en klar förbättring skulle ske om lån och bidrag betalades direkt eftersom vissa fastighets-

ägare med nuvarande system anses ha svårigheter att få fram lånen vid den tidpunkt som passar fjärrvärmeverkets planering. Man menar vidare att en totallösning av finansieringsfrågorna skulle medverka till en jämnare utbyggnadstakt och därmed även underlätta sysselsättningen för de anställda. En ytterligare synpunkt är att det nuvarande problemet att rörelseunderskott uppstår under framför allt de första verksamhetsåren, då anläggningarna inte når full kapacitet samtidigt som kostnaderna slår igenom direkt, skulle reduceras, om exempelvis 30-åriga annuitetslån kunde erhållas.

4 Föredraganden

4.1 Inledning

Efter samråd med statsrådet Johansson får jag anföra följande.

Den omständigheten att tillväxten i energiförbrukningen under 1973–1977 tycks bli lägre än tidigare beräknat kan inte tas som ett säkert tecken på att energibehovet kommer att växa i en långsammare takt även i fortsättningen. Förbrukningssiffrorna måste bedömas med stor försiktighet. Den långsammare tillväxten i den totala energiförbrukningen kan förklaras av den kraftiga konjunkturavmattningen inom de energikrävande branscherna. Oroande inslag i bilden är att tillväxttakten i elförbrukningen har ökat de sista två åren och att *samfärdselns energianvändning förefaller öka snabbt.*

Riksdagen beslöt år 1975 om ett flertal åtgärder i syfte att dämpa energikonsumtionen. En av dessa var att stimulera till energibesparande åtgärder i befintliga byggnader genom ekonomiskt stöd. T. o. m. budgetåret 1976/77 har sammanlagt 1 183 milj. kr. anvisats för åtgärder i bostäder, statliga, kommunala och landstingskommunala byggnader m. m. Sammanlagt 248 milj. kr. har anvisats till energibesparande åtgärder i näringslivets byggnader, till industriella processer samt vissa prototyper och demonstrationsanläggningar. Effekten av dessa åtgärder är ännu svår att ange.

Det av riksdagen år 1975 fattade energipolitiska beslutet innebär att tillväxten av energikonsumtionen om möjligt skall begränsas till 2 % per år fram till år 1985. Det är emellertid mycket angeläget att åstadkomma besparingar utöver vad detta beslut anger. Det krävs både en förstärkning av redan vidtagna åtgärder och en komplettering med nya åtgärder. Vad gäller nya åtgärder för energihushållning i byggnader har undersökningar bedrivits inom planverket, vars preliminära rapport f. n. är föremål för remissbehandling. Vidare har energikommissionen (I 1976:05) fått i uppgift att bl. a. undersöka de medel som står till buds för att påverka energikonsumtionen, t. ex. beskattningens roll.

Det tas således nu successivt fram underlag för ett förstärkt hushållningsprogram när det gäller bostäder och andra byggnader och jag är för dagen inte beredd att gå närmare in på innehållet i ett sådant program. En lång rad olika åtgärder måste emellertid tillgripas. Stödåtgärder bör kombineras med lämpliga åtgärder vad avser skatte- och avgiftsuttag. Behov av regleringsåtgärder måste också övervägas. Ransoneringar däremot bör förbehållas krissituationer.

I årets budgetproposition har regeringen anmält sin avsikt att behandla åtgärder för hushållning med energi i byggnader i en särskild proposition till riksdagen under våren 1977. Jag vill nu ta upp frågan om förslag avseende energisparstödet omfattning och utformning för bostäder och vissa lokaler, intensifierad experimentverksamhet i anslutning till pågående energiforskningsprogram, undersökning av det befintliga byggnadsbeståndet från energisynpunkt, utökad information och utbildning samt förstärkta administra-

tiva resurser för statliga myndigheter och kommuner. Vidare redovisas förbättrade finansieringsmöjligheter för fjärrvärmeutbyggnad.

Det är nödvändigt att energisparstödverksamheten utökas i den takt som är tekniskt möjlig och motiverad och ligger inom ramen för de samhälls-ekonomiska resurser som kan skapas för ändamålet. Det material som planverket har lagt fram i den tidigare omnämnda rapporten, motsäger enligt min mening ej uppfattningen att möjligheter finns att uppnå en samhälls-ekonomisk lönsamhet även för ett omfattande åtgärdsprogram. Framgångsrikt energisparande kommer dessutom att i väsentlig utsträckning minska behovet av bränsleimport. Åtgärder för att spara energi medför även förbättringar av miljön.

I ett räkneexempel som planverket redovisar i rapporten anges en möjlig nettoenergibesparing om 40 TWh per år för en investering om ca 50 miljarder kr. Exemplet svarar mot en bruttoenergibesparing av storleksordningen 50 å 60 TWh. Besparingen motsvarar grovt räknat 1/3 av energiåtgången för uppvärmning av byggnader f. n. Det framgår vidare av planverkets beräkningar att denna besparing skulle nås även utan att samtliga tekniskt möjliga besparingsåtgärder tillämpas i hela byggnadsbeståndet.

När remissbehandlingen och beredningen av planverkets rapport är slutförd avser jag att snarast möjligt återkomma med förslag om ytterligare åtgärder för energibesparingar i den befintliga bebyggelsen. Innan detta har skett saknas underlag för att precisera nya mål för konsumtionsutvecklingen eller nya lösamhetsbedömningar.

Det är emellertid angeläget att redan nu vidta kraftfulla förberedelse-åtgärder för att möjliggöra en anpassning till högre ambitionsnivåer i energispararbetet. Vissa förslag som jag presenterar i det följande är att betrakta som sådana förberedande åtgärder. Ytterligare planeringsinsatser från statsmakternas sida är nödvändiga för att tillgodose kraven på bättre energihushållning. Statsrådet Johansson avser att senare föreslå regeringen att förelägga riksdagen proposition om kommunal energiplanering. Syftet är att ge kommunerna ett lagfäst planeringsansvar på det energipolitiska området. I samband därmed kommer att behandlas bl. a. frågan om åtgärder för att begränsa den fortsatta ökningen av elanvändning för uppvärmning av byggnader.

Det är enligt min mening nödvändigt att mycket snart åstadkomma en lösning på frågan hur energisparåtgärder skall bli ett förstahandsintresse för hyresgästerna. Uppkomna vinster i energisparverksamheten måste i väsentlig del komma dem till godo.

Vid valet av inriktning och omfattning av de åtgärder som skall vidtagas på kort sikt är det nödvändigt att bl. a. beakta att produktionsledet bör vara förberett i olika avseenden, t. ex. vad gäller lämpliga byggnadskomponenter och tillgång på arbetskraft. Det är en väsentlig uppgift för statsmakterna att på lämpligt sätt vidta åtgärder i syfte att förhindra att svårigheter uppstår vad gäller tillgång på arbetskraft och material. Även i andra

avseenden är det angeläget att åstadkomma en samordnad överblick över olika genomförandefrågor i energisparverksamheten i byggnader. Jag avser att efter fortsatta överväganden föreslå regeringen lämpliga åtgärder i detta syfte.

Efter en övergångstid kommer de energipolitiska insatserna att kunna ge ett väsentligt bidrag till ökad sysselsättning. Sysselsättningsmöjligheterna torde även kunna bli fördelade över hela landet.

En kraftig ökning av insatserna inom energisparområdet kommer att öka efterfrågan på arbetskraft och material. Detta får dock inte leda till oskäligen prisstegringar. Efter samråd med chefen för handelsdepartementet vill jag framhålla som väsentligt att statens pris- och kartellnämnd – som redan nu särskilt följer prisutvecklingen på detta område – fortsätter denna uppföljning.

4.2 Lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostäder m. m.

Närmare hälften av den totala energiförbrukningen i Sverige faller på uppvärmning av byggnader. Det är därför viktigt att medel ställs till förfogande för att stimulera investeringar som syftar till bättre hushållning med energi i befintliga byggnader. För ändamål som numera erhåller stöd ur anslaget B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. har riksdagen hittills anvisat sammanlagt 1 183 milj. kr., varav 326 milj. kr. avser budgetåret 1976/77. Stödet omfattar bl. a. bostäder, allmänna samlingslokaler samt kommunala och landstingskommunala byggnader. Dessutom anvisas medel för energibesparande åtgärder i civila statliga byggnader samt för prototyp- och demonstrationsverksamhet inom bostadssektorn. Av stödet har till bostäder anvisats sammanlagt 1 061 milj. kr., varav 300 milj. kr. för budgetåret 1976/77.

Efterfrågan på stöd i form av bidrag och lån till energibesparande åtgärder i bostäder har varit stor. Sedan stödets tillkomst våren 1974 och t. o. m. december 1976 har bidrag och lån beviljats med sammanlagt ca 860 milj. kr. Därav har bidragsdelen utgjort 370 milj. kr. Stödet har berört ca 460 000 lägenheter, varav ca 316 000 i flerfamiljshus. Härutöver har sedan den 1 juli 1975 stöd till energibesparande åtgärder utgått i form av bostadslån i de fall åtgärderna vidtagits i samband med ombyggnad. Även i fråga om stöd till kommunala och landstingskommunala byggnader har efterfrågan ökat kraftigt. Den ursprungligen fastställda ramen om 50 milj. kr. kommer att helt förbrukas under budgetåret 1976/77.

Innan jag går in på ram- och anslagsfrågor vill jag med anledning av bl. a. bostadsstyrelsens anslagsframställning ta upp vissa frågor om ändringar i utformningen och grunderna för energisparstödet. Jag tar först upp den av bostadsstyrelsen aktualiserade frågan om att föra över bestämmelserna i kungörelsen (1974:252) om statligt stöd till energibe-

sparande åtgärder i bostadshus (omtryckt 1976:791), energisparkungörelsen, till bostadsfinansieringsförordningen (1974:946, omtryckt 1976:788).

Stöd till enbart energibesparande åtgärder i bostäder kan f. n. utgå enligt tre låneförfattningar; energisparkungörelsen, bostadsfinansieringsförordningen och kungörelsen (1962:538) om förbättringslån (omtryckt 1976:789). Stöd enligt energisparkungörelsen utgår främst för enklare åtgärder. Maximibeloppet enligt denna kungörelse är 2 000 kr. i bidrag och 4 000 kr. i lån per bostadslägenhet. I den mån de energibesparande åtgärderna inte är av ringa omfattning kan bostadslån enligt bostadsfinansieringsförordningen utgå i kombination med bidrag enligt energisparkungörelsen. Om åtgärderna utgörs av en kombination av vanliga ombyggnadsåtgärder och energibesparande åtgärder kan endast lån enligt bostadsfinansieringsförordningen komma i fråga. Även i sistnämnda fall kan emellertid bostadslån kombineras med bidrag enligt energisparkungörelsen.

Lånstödet enligt energisparkungörelsen skiljer sig från bostadslån för energibesparande åtgärder enligt bostadsfinansieringsförordningen beträffande framför allt lånets storlek för olika låntagarkategorier, säkerhetens beskaffenhet, placering i förmånsrättsordning, bestämning av pantvärde, amorteringstid och system för återbetalning. En annan skillnad är att lån och bidrag enligt energisparkungörelsen utgår endast om den godkända kostnaden uppgår till minst 1 500 kr. medan lån enligt bostadsfinansieringsförordningen inte utgår för åtgärder av ringa omfattning. Med åtgärder av ringa omfattning avses enligt bostadsstyrelsens anvisningar till förordningen kostnader understigande 15 000 kr. för flerfamiljshus, 4 000 kr. för enfamiljshus och 6 000 kr. för tvåfamiljshus. Vidare kan räntebidrag utgå enligt bostadsfinansieringsförordningen, i fråga om energibesparande åtgärder i småhus dock bara om låneunderlaget överstiger 25 000 kr. I vissa fall kan bostadslån utgå i förskott, vilket inte är möjligt enligt energisparkungörelsen.

Energisparkungörelsen kom till närmast därför att det behövdes ett enkelt administrativt förfarande så att verksamheten skulle kunna komma igång så snabbt som möjligt. Bostadsstyrelsen har anfört en rad skäl för att nu slopa den särskilda energisparkungörelsen och att i stället föra in motsvarande bestämmelser i bostadsfinansieringsförordningen. Styrelsen har som ett alternativ härtill också förordat att, om energisparkungörelsen behålls, det inte skall finnas något val mellan energisparlån och bostadslån. Vidare har styrelsen i anslutning till detta alternativ föreslagit att begränsningen av energisparlånets storlek till 4 000 kr. per lägenhet slopas.

Jag delar styrelsens uppfattning att det inte är lämpligt att det statliga stödet till enbart energibesparande åtgärder i bostadshus i vissa fall kan utgå enligt såväl energisparkungörelsen som bostadsfinansieringsförordningen. Nuvarande system innebär onödiga komplikationer framför allt

för låntagarna. Ett enkelt förfarande är dessutom allmänt sett av betydelse för att det statliga energisparstödet skall få den stimulans effekt som är nödvändig med hänsyn till behovet av förbättrad värme-hushållning i bostäder. Enligt min mening är en samordning av bestämmelserna inom ramen för gällande energisparkungörelse såvitt gäller stödet för enbart energibesparande åtgärder att föredra. Härigenom kan man uppnå bl. a. enhetliga regler i fråga om lånens storlek för olika låntagarkategorier. Mot denna bakgrund förordar jag att en samordning av reglerna sker på så sätt att energisparkungörelsen behålls och att bostadsfinansieringsförordningens bestämmelser avseende lån till energibesparande åtgärder så långt möjligt förs in i energisparkungörelsen. Detta innebär att lån till enbart energibesparande åtgärder i befintliga hus framdeles bör utgå endast enligt energisparkungörelsen.

I fråga om den närmare utformningen av lånestödet enligt energisparkungörelsen vill jag inledningsvis framhålla att nuvarande energisparlån är gynnsammare än bostadslån i fråga om krav på säkerhet och när det gäller lånegränser. För energisparlån upp till 20 000 kr. krävs inte någon säkerhet och någon differentiering av lånestorlekar med hänsyn till låntagarkategorier sker inte. Bostadslån för ombyggnad är gynnsammare framför allt när det gäller amorterings- och räntevillkor samt i fråga om energibesparande åtgärder i vissa lokaler. Vidare utgår bostadslån men inte energisparlån till kostnaderna för nytt fasadskikt i samband med tilläggsisolering av yttervägg. Dessutom finns beträffande bostadslån ingen maximigräns motsvarande den som gäller för lån enligt energisparkungörelsen. Också förskott kan utgå när det gäller bostadslån men inte i samband med det särskilda lånestödet enligt energisparkungörelsen.

Den samordning av reglerna för det statliga energisparstödet, som jag har förordat, bör inte leda till försämringar i de fall bostadslån enligt nuvarande regler hade kunnat utgå för energibesparande åtgärder. Mot denna bakgrund förordar jag att det nuvarande maximibeloppet för lån enligt energisparkungörelsen, 4 000 kr. per lägenhet, slopas. Vidare bör reglerna för amortering ändras så att energisparlån amorteras med en årlig annuitet. Samtidigt bör amorteringstiden förlängas från nuvarande tio år till tjugo år. Möjlighet bör finnas för lånemyndigheten att bestämma kortare amorteringstid om åtgärdernas omfattning och långsiktighet motiverar det. Om den godkända kostnaden för energibesparande åtgärder överstiger 25 000 kr. bör dessutom räntebidrag utgå till kostnaderna för ränta på energisparlånet efter i huvudsak de grunder som gäller för räntebidrag i samband med bostadslån för ombyggnad.

Stöd i form av bidrag och lån enligt energisparkungörelsen för energibesparande åtgärder bör kunna utgå också i kombination med bostadslån för ombyggnad. Energisparstödet bör i detta fall, i likhet med vad som nu tillämpas i fråga om energibidrag i kombination med bostadslån, inte

avse till- och påbyggnad. I fråga om räntebidrag bör gälla att sådant bidrag utgår för såväl bostadslån som energisparlån när den sammanlagda kostnaden för energibesparande åtgärder och åtgärder hänförliga till ombyggnad överstiger 25 000 kr. Amorteringstiden för energisparlån bör i kombinationsfallen vara densamma som för bostadslånet.

I anslutning till vad jag nu har förordat vill jag ta upp vissa ytterligare ändringar i grunderna för stödet till energibesparande åtgärder. Jag behandlar först några frågor som har samband med frågan om vilka åtgärder som bör vara stödberättigade.

F. n. kan stöd utgå för förbättring av värme- och ventilationssystem – dock inte för byte av värmepanna eller oljebrännare – anordningar för individuell mätning av varmvatten, el och gas eller nattackumulering av varmvatten, anslutning av fastighet till fjärrvärmearläggning samt förbättring av värmeisolering i väggar, fönster och bjälklag. Närmare föreskrifter för tillämpningen meddelas av bostadsstyrelsen.

Enligt styrelsens anvisningar utgår stöd avseende värme- och ventilationssystem endast till kostnaderna för viss reglerutrustning. Det har i olika sammanhang framhållits att även åtgärder som avser injustering av befintliga värme- och ventilationssystem bör stödjas. Frågan bereds inom bostadsdepartementet med anledning av en skrivelse i ämnet från Svenska riksbyggen, HSB:s riksförbund och Sveriges allmännyttiga bostadsföretag. En vidgning av stödet i nämnda avseende ligger enligt min uppfattning inom ramen för de riktlinjer som riksdagen har fastställt för energisparstödet. Jag har för avsikt att efter slutförd beredning av ärendet överväga behovet av åtgärder.

Vad gäller stödet vid byte till treglasfönster beaktas enligt bostadsstyrelsens anvisningar enbart kostnaden för det tredje glaset. Jag anser att det kan finnas anledning att förbättra stödet i detta avseende. Det ankommer emellertid i första hand på bostadsstyrelsen att överväga om stödet till treglasfönster kan förbättras. Jag anser mig därför inte nu böra föreslå några åtgärder i nämnda hänseende.

I sammanhanget vill jag framhålla det angelägna i att fortlöpande pröva både vilka åtgärder som bör stödjas med hänsyn till ny teknik m. m. och storleken av de kostnader som får ingå i bidrags- och låneunderlaget. Det ankommer på bostadsstyrelsen att, inom ramen för de riktlinjer som statsmakterna har meddelat, närmare bestämma vilka åtgärder som skall vara stödberättigade och storleken av de schablonbelopp som skall tillämpas i sammanhanget. Bostadsstyrelsen utökade senast vid årsskiftet 1976–1977 antalet stödberättigade åtgärder samtidigt som flertalet schablonbelopp höjdes. Det är en uppgift för bostadsstyrelsen att också i framtiden följa utvecklingen och göra de ändringar som behövs. Jag har också erfaren att styrelsen avser att fortlöpande anpassa schablonbeloppen.

Förbättrade finansieringsmöjligheter inom detta område kan emellertid medverka till omotiverade prishöjningar på bl. a. material. Jag vill erinra

om att det ankommer på statens pris- och kartellnämnd att inom ramen för sin allmänna prisövervakning följa prisutvecklingen på material för energibesparande åtgärder.

Jag vill i sammanhanget också framhålla att bostadsstyrelsen med anledning av bl. a. riksdagens beslut (CU 1975/76:23, rskr 1975/76:265) har vidtagit åtgärder för att i ökad omfattning punktvís stödjade projekt där nya lösningar i fråga om energihushållning kan prövas. Till frågan om ytterligare stöd för forsknings- och experimentverksamhet återkommer jag i det följande.

Jag övergår nu till frågan om bidragets storlek.

I fråga om bidragets storlek gäller f. n. att bidrag utgår med 35 % av den godkända kostnaden, dock med högst 2 000 kr. per lägenhet. Kostnadsutvecklingen och förskjutningen mot åtgärder av större omfattning innebär att bidragets relativa andel av kostnaderna har minskat, varigenom stimulans-effekten har försvagats. Jag förordar därför i enlighet med bostadsstyrelsens förslag att maximibeloppet för bidrag höjs till 3 000 kr. per lägenhet

I sammanhanget vill jag ta upp frågan om stöd till energibesparande åtgärder i lokaler som är att betrakta som bostadskomplement.

Lån och bidrag kan enligt nuvarande bestämmelser i energisparkungörelsen inte utgå för lokaler. I samband med ombyggnad av lokaler kan emellertid bostadslån utgå också för energibesparande åtgärder. Det gäller sådana lokaler i bostadsområden vilka är avsedda att tillhandahålla i huvudsak dem som bor i området varor och tjänster av sådan art att behovet därav tillgodoses inom området. Vidare kan ombyggnadskostnaderna för vissa lokaler ingå i pantvärdet för bostadslån.

Det finns emellertid enligt min mening skäl att ge stöd till energibesparande åtgärder som vidtas i lokaler utan kombination med någon ombyggnad. Jag förordar därför att lån och bidrag enligt energisparkungörelsen under vissa förutsättningar bör kunna utgå för energibesparande åtgärder i lokaler som enligt bostadsfinansieringsförordningen kan ingå i låneunderlaget eller pantvärdet för bostadslån. En förutsättning bör, med hänsyn till behovet av samlade energisparåtgärder, vara att de energibesparande åtgärderna – både för fristående lokaler och lokaler som är inrymda i bostadshus – vidtas i samband med sådana åtgärder i de bostadshus som har anknytning till ifrågavarande lokaler. På motsvarande sätt bör krävas att lokaler som inryms i bostadshus åtgärdas samtidigt med bostadsdelarna.

Energibidrag för åtgärder avseende lokaler bör liksom när det gäller bostadsutrymmen utgå med 35 % av godkänd kostnad för åtgärden, dock högst med 30 kr per m² våningsyta, vilket ungefärligen motsvarar det föreslagna maximala bidragsbeloppet 3 000 kr. per lägenhet för bostäder. Bidragsgivningen bör dock med hänsyn till möjligheterna att täcka kostnaderna för förbättringar via lokalhyran begränsas till icke-kommersiella

lokaler. För energibesparande åtgärder i kommersiella lokaler bör således endast energisparlån utgå. Lokaler som inte behöver någon högre grad av uppvärmning bör undantas från såväl lån som bidrag. Räntebidrag bör inte utgå för energisparlån som hänför sig till lokaler.

För att undvika mera omfattande störningar i stödverksamheten bör de ändringar i riktlinjerna för det statliga energisparstödet, som jag har förordat i det föregående, träda i kraft under innevarande budgetår enligt regeringens närmare bestämmande. Med hänsyn till att det som jag har föreslagit innebär väsentliga förändringar i finansieringsförutsättningarna bör dock ändringarna inte tillämpas i ärenden där ansökan har kommit in till kommunens förmedlingsorgan före den 10 mars 1977.

Jag vill också beröra frågan om vissa ändringar i reglerna för stöd till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader och till allmänna samlingslokaler. I båda fallen gäller bl. a. att stödet utgår i form av bidrag med normalt 35 % av den godkända kostnaden för åtgärden, dock högst med 150 000 kr. för varje projekt. I fråga om allmänna samlingslokaler kan bidrag under vissa förutsättningar utgå med 50 %. Jag har erfarit att verksamheten med energisparstöd till dessa lokaler har visat att möjligheterna att spara energi är mycket stora. Den nuvarande maximeringen av bidraget till 150 000 kr. per projekt kan emellertid innebära att den avsedda stimulerande effekten uteblir särskilt när det gäller mera kostnadskrävande projekt. Mot denna bakgrund förordar jag efter samråd med chefen för kommundepartementet att maximigränsen för bidrag höjs till 300 000 kr. per projekt i fråga om stöd till kommunala och landstingskommunala byggnader. I fråga om allmänna samlingslokaler ankommer det på regeringen att fastställa maximigränsen för bidrag. Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att höja maximigränsen till 300 000 kr. per projekt även beträffande allmänna samlingslokaler.

I fråga om energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader vill jag också erinra om 1975 års beslut (prop. 1975:30 bil. 2, CU 1975:28, rskr 1975:203) att vidga bidragsgivningen till även sådana byggnader som ägs av bl. a. kommunala eller landstingskommunala bolag, varvid som en förutsättning angavs att bolaget helt ägs av kommun eller landstingskommun. För många av de kommunala bolag som här är fråga om gäller emellertid på grund av äldre bestämmelser om aktiebolags bildande att övervägande delen men inte samtliga aktier tillhör kommun eller landstingskommun. Det förekommer att småaktieposter ägs av privatpersoner. Enligt min mening finns det ingen anledning att utesluta sådana bolag från möjligheten att få statsbidrag till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader om förutsättningarna för bidrag i övrigt är uppfyllda. Jag förordar därför, efter samråd med chefen för kommundepartementet, att ifrågasvarande stöd utvidgas till att omfatta även bolag vari kommun eller landstingskommun äger bestämmande inflytande. Det bör ankomma på regeringen att meddela

närmare föreskrifter härom.

Innan jag övergår till ram- och anslagsfrågor vill jag också ta upp frågan om ökade personalresurser för den statliga administrationen av energisparstödet.

Lönekostnader för sådan personal vid länsbostadsnämnderna som är sysselsatt med handläggning av ärenden om lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostadshus bestrids f. n. till huvudsaklig del från anslaget B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. För innevarande budgetår har regeringen medgivit att 2,2 milj. kr. får tas i anspråk för ifrågavarande ändamål. Bostadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 föreslagit oförändrat belopp. Det bör liksom hittills ankomma på regeringen att besluta om medel för administration m. m. av lån- och bidragsgivningen. Jag vill dock här, efter samråd med statsrådet Friggebo, anmäla att jag räknar med att en väsentlig förstärkning av den administrativa kapaciteten hos länsbostadsnämnderna blir nödvändig redan under budgetåret 1977/78. Ett syfte med en sådan förstärkning bör också vara att åstadkomma kortare handläggningstider. Med hänsyn till att behovet av energisparstöd kan förväntas bestå under en längre tid bör medel för administration av verksamheten anvisas under anslaget B 2. Länsbostadsnämnderna.

Även bostadsstyrelsen kan komma att behöva en viss förstärkning. Jag vill i sammanhanget anmäla följande. Riksdagen beslöt år 1974 (prop. 1974:69, CU 1974:21, rskr 1974:180) att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer prövar ansökningar om statsbidrag till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader. Sådana ansökningar har hittills prövats av regeringen efter beredning inom *kommundepartementet*. *Praxis har nu vunnit sådan stadga* att prövningen av ansökningar bör kunna flyttas ut till myndighet. Enligt vad jag har erfarit avser chefen för *kommundepartementet* att senare föreslå regeringen att ifrågavarande prövning förs över till bostadsstyrelsen. Om detta genomförs, bör det också ankomma på bostadsstyrelsen att inom ramen för av statsmakterna fastställda riktlinjer så långt möjligt samordna reglerna för energisparstödet till bostäder, allmänna samlingslokaler och kommunala och landstingskommunala byggnader. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att ge styrelsen i uppdrag att genomföra en sådan samordning.

Jag övergår nu till *ram- och anslagsfrågor*.

Bostadsstyrelsen har med anledning av sitt förslag om en samordning av bestämmelserna för energisparstödet till bostäder inom bostadsfinansieringsförordningens ram föreslagit att bidrag till energibesparande åtgärder skulle räknas av mot en särskild ram, medan lån till enbart energibesparande åtgärder avräknas mot ramen för bostadslån för ombyggnad och räntebärande förbättringslån. De särskilda räntefria, stående förbättringslånen för energibesparande åtgärder skulle avräknas mot ramen för räntefria förbättringslån. Den nya bidragsramen skulle gälla kalenderårsvis. Vidare

har styrelsen föreslagit att anslaget B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. som nu är ett reservationsanslag skulle ändras till ett förslagsanslag. Med hänsyn till vad jag i det föregående har förordat beträffande ändringar i föreskrifterna för energisparstödet är jag inte f. n. beredd att biträda styrelsens förslag i denna del. Jag förordar således att nuvarande ordning i fråga om ramar och anslag behålls.

I fråga om ramen för beslut om bidrag och lån till energibesparande åtgärder inom *bostadsbeståndet* under budgetåret 1977/78 förordar jag att lån- och bidragsgivningen avseende särskilda lån och bidrag samt förbättringslån för energibesparande åtgärder får ske inom en ram av 429 milj. kr. Det bör ankomma på regeringen att utfärda närmare föreskrifter härom. Vid bifall till mitt förslag har därmed anvisats sammanlagt 1 490 milj. kr. för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet t. o. m. budgetåret 1977/78.

Räntor och amorteringar på här aktuella lån bör tillföras inkomsttelfn Diverse inkomster.

Beträffande energisparstöd till *allmänna samlingslokaler m. m.* har bostadsstyrelsen föreslagit att 5 milj. kr. anvisas för budgetåret 1977/78. Sedan styrelsens anslagsframställning avlämnades har, enligt vad jag har inhämtat, efterfrågan på stöd ökat kraftigt. Jag förordar därför att medel ställs till bostadsstyrelsens förfogande inom en särskild ram om 10 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Sammanlagt har därmed, vid bifall till förslaget, 20 milj. kr. ställts till bostadsstyrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål.

I fråga om medel för energibesparande åtgärder i *civila statliga byggnader* förordar jag, efter samråd med chefen för budgetdepartementet, att medel ställs till byggnadsstyrelsens förfogande inom en ram av 15 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Sammanlagt har därmed, vid bifall till förslaget, 65 milj. kr. ställts till byggnadsstyrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål.

Beträffande energisparstöd till *kommunala och landstingskommunala byggnader* förordar jag efter samråd med chefen för kommundepartementet att medel ställs till förfogande inom en ram av 20 milj. kr. under budgetåret 1977/78. Sammanlagt har därmed, vid bifall till förslaget, 70 milj. kr. ställts till förfogande för ifrågavarande ändamål.

Statens råd för byggnadsforskning (BFR) svarar i samråd med statens planverk och bostadsstyrelsen för planläggning och genomförande av *prototyp- och demonstrationsverksamhet*.

Verksamheten, som påbörjades efter beslut av riksdagen år 1975 (prop. 1975:30 bil. 2, CU 1975:28, rskr. 1975:203), är inriktad på att i första hand demonstrera effektiv drift av små och medelstora värmeanläggningar och att samordna energiplaneringen med samhällsplaneringen i kommunerna. Hittills har verksamheten främst bestått i att genom demonstrationer i pannrum visa fastighetsägare och fastighetsskötare hur man kan förbättra förbränningen och därmed pannornas värmeutbyte genom enklare trimningsåtgärder med hjälp av bl. a. rökgasanalys. Under innevarande budgetår har demonstrationerna utvidgats till att gälla även andra åtgärder, såsom val

och installation av reglerutrustning och inreglering av värmesystem.

Som en följd av demonstrationsverksamheten under budgetåret 1975/76 beräknas åtgärder ha vidtagits som har haft en besparingseffekt på ca 5 % i berörda fastigheter. För budgetåret 1976/77 förväntas besparingseffekterna bli större, eftersom demonstrationerna omfattar även andra åtgärder än bara panntrinning.

Beträffande kommunal energiplanering har hittills som ett delprojekt, en s. k. basdatabank byggts upp inom Gävle kommun. Avsikten härmed är att skapa ett system för framtagning, samkörning och redovisning av uppgifter av intresse för kommunal energiplanering. Vidare är en energiplan för Gävle kommun under utarbetande. Det pågår också arbete med en handledning i kommunal energiplanering.

För prototyp- och demonstrationsverksamhet under budgetåren 1975/76 och 1976/77 har anvisats sammanlagt 12 milj. kr. Jag anser att en fortsatt verksamhet på området är nödvändig och beräknar behovet av medel härför till 6 milj. kr. under budgetåret 1977/78.

Under anslaget till B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. för budgetåret 1977/78 bör anvisas medel med samma belopp som de förordade ramarna m. m. för olika ändamål. Som jag senare kommer att förorda bör under detta anslag också anvisas medel för kommunal verksamhet på energiområdet med ett belopp av 15 milj. kr. Vidare bör under anslaget beräknas ca 5 milj. kr. för, som jag kommer att utveckla närmare i det följande, information om energisparstödet och information i anslutning till byggforskningsrådets prototyp- och demonstrationsverksamhet samt kostnader för framställning av visst studiematerial m. m. avseende studiecirkelverksamhet, utbildning av förtroendevalda och vissa anställda i kommunerna samt de yrkeskategorier som deltar i byggprocessen. Det innebär att anslaget sammanlagt bör uppgå till 500 milj. kr. Det är en ökning med 174 milj. kr. i jämförelse med anslaget för innevarande budgetår.

4.3 Kommunala resurser för verksamhet på energisparområdet

Kommunerna utför i dag en rad uppgifter av betydelse när det gäller möjligheterna att förbättra energihushållningen i byggnader. Jag tänker på byggnadsnämndernas uppgifter i samband med byggnadslovsprövningen samt kommunernas förmedlingsverksamhet i fråga om ansökningar om energisparstöd till bostäder m. m. Enligt byggnadsstadgan och energisparstödörelsen är det en kommunal angelägenhet att på olika sätt biträda vid handläggningen av dessa ärenden. Detta innebär i första hand teknisk granskning och granskning av låneunderlags- och pantvärdeberäkningar, men kommunerna lämnar också hjälp med att upprätta ansökningshandlingar m. m. Ifrågakarande uppgifter förutsätter som regel direkta kontakter med dem som söker byggnadslov samt lån och bidrag. Kommunerna behöver också i övrigt lämna service åt dem som överväger energibesparande åtgärder

i sina fastigheter. Den kommunala befattningen i dag med energihushållningsfrågor kan således sägas omfatta byggnadsbesiktning och teknisk granskning i byggnadslovsärenden från bl. a. energihushållningssynpunkt, medverkan vid upprättande av ansökningar och granskning av kostnadsberäkningar i ärenden om energisparstöd samt rådgivning i byggnadslovs- och låneärenden.

Som jag har sagt i det föregående anser jag det nödvändigt med en ökad satsning på energibesparande åtgärder inom byggnadsbeståndet. En viktig fråga i det sammanhanget gäller kommunernas möjligheter att avdela tillräckliga administrativa resurser för energifrågor. Från energipolitisk synpunkt är det angeläget att kommunerna har resurser för att kunna ge hjälp till sökande av byggnadslov och energisparstöd så att ansökningarna redan från början får en lämplig inriktning bl. a. med tanke på energihushållning i byggnader. För att stimulera det frivilliga sparintresset behövs också resurser för information och rådgivning i det enskilda fallet. Ansvaret för informations- och rådgivningsverksamhet faller naturligen på kommunerna.

Vad jag nu har sagt i fråga om att stimulera det frivilliga sparintresset innebär inget ställningstagande till bl. a. frågan om obligatorisk besiktning av byggnadsbeståndet.

Av vad jag har sagt framgår att den ökade satsningen på energibesparande åtgärder inom byggnadsbeståndet som nu måste ske inte kommer att kunna fullföljas utan att de kommunala resurserna för nämnda verksamhet förstärks. Särskilt för information och rådgivning i det enskilda fallet kommer det att behövas personal för undersökningar av byggnadernas isolering, täthet, ventilation och uppvärmningssystem. Den kommunala kapaciteten inom detta område bör lika lite som kapaciteten hos de statliga myndigheterna vara det som sätter gränsen för möjligheterna att genomföra statsmakternas energipolitiska intentioner.

Mot den bakgrunden finns det enligt min mening anledning att överväga en statlig medverkan vid finansieringen av kommunala insatser på detta fält. Frågan om hur kommunernas behov av resurser för skilda delar av den statligt reglerade verksamheten bör finansieras på längre sikt och den därmed sammanhängande frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun övervägs emellertid för närvarande av utredningen (B 1976:06) om kommunernas ekonomi. Jag är därför inte beredd att nu förorda att direkta statliga bidrag skall utgå till kommunerna för deras kostnader för den löpande verksamheten inom detta område.

En annan väg är att låta vissa kostnader för kommunernas insatser ingå i de kostnader för vilka energisparstöd utgår. Härigenom skulle kommunerna ges ökad möjlighet att erhålla viss täckning via avgifter av kostnader för de tjänster som lämnas allmänheten inom detta område. En sådan lösning bör närmare övervägas i samband med de överväganden om övriga kommunala åtgärder inom energihushållningens område som f. n. görs inom regeringskansliet.

Med hänsyn till angelägenheten av att kommunernas insatser med rådgivning m. m. snabbt utökas anser jag det emellertid nödvändigt att redan nu öppna en möjlighet för staten att ge ett visst stöd till kommunerna för detta ändamål. Ett bidrag till kommunerna föreslås därför. Bidraget bör fördelas av regeringen mot bakgrund av redovisningar från kommunerna av deras nuvarande och planerade insatser beträffande rådgivningen m. m. i energisparverksamheten. Bidraget bör begränsas till första hälften av budgetåret 1977/78.

Jag bedömer att 15 milj. kr. bör anvisas för ändamålet. Medlen bör anvisas under anslaget B 11. Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. och ställas till regeringens förfogande för fördelning på kommuner.

4.4 Undersökning av byggnadsbeståndets kvalitet från energihushållningssynpunkt

Statens planverk har i skrivelse den 18 oktober 1976 till bostadsdepartementet pekat på att kunskaperna om den befintliga bebyggelsens beskaffenhet från energihushållningssynpunkt är bristfällig. Tillgången till aktuella uppgifter rörande omfattningen av byggnadsbeståndet, dess fördelning på åldersklasser och hustyper samt dess byggnadstekniska egenskaper är enligt planverket dålig. Detta gäller även uppgifter om byggnaders energiförbrukning samt installationstekniska data och förvaltningsdata. Vissa uppgifter av detta slag finns i Folk- och bostadsräkningarna åren 1970 och 1975, i riksskatteverkets fastighetstaxeringslängder samt i statistiska centralbyråns (SCB) s. k. IDLA-register (integrerad databehandling av låneansökningar). De uppgifter som finns i dessa register är emellertid inte tillräckliga som underlag för att bedöma möjligheten till och effekten av olika energisparåtgärder.

Statens institut för byggnadsforskning (SIB) har på uppdrag av statens planverk och i samarbete med SCB utarbetat ett förslag till program för redovisning av byggnadsbeståndets beskaffenhet med avseende på energiförbrukning (SIB förslag 1977-01-27). Detta arbete har utförts inom ramen för regeringens uppdrag till planverket att utreda frågan om energihushållning i befintlig bebyggelse.

I programmet föreslås en undersökning i tre steg. Det första steget skulle bestå av en provundersökning under våren och försommaren 1977 av ca 300 hus i ett tiotal kommuner. Det andra steget föreslås omfatta ca 3 000 byggnader i ett 50-tal kommuner och avses bli utförd under hösten 1977. Denna etapp av undersökningen väntas ge underlag för en översiktlig bedömning av byggnadsbeståndets egenskaper från energihushållningssynpunkt. Det sista steget skulle vara en större undersökning omfattande ca 20 000 byggnader i ett 100-tal kommuner. Detta undersökningssteg, som föreslås bli utfört under åren 1979 och 1980, ger dels säkrare uppskattningar av husbeståndets egenskaper än den mindre undersökningen, dels möjlighet

att studera omfattningen och effekterna av de energibesparande åtgärder som vidtagits.

Jag delar SIB:s uppfattning att kunskap om hur den befintliga bebyggelsen är beskaffad från energihushållningssynpunkt är en förutsättning för att kunna bedöma möjligheterna att genomföra olika energibesparande åtgärder och effekterna av dessa. En undersökning bör därför komma till stånd. Jag avser att föreslå regeringen att SIB får i uppdrag att i samarbete med SCB utföra en sådan undersökning.

Resultatet av undersökningen bör kunna bli ett viktigt bidrag till underlaget för beslut om inriktningen och fördelningen av energisparåtgärder såväl centralt som i kommunerna. Undersökningen bör vidare kunna utgöra underlag för energikommissionens arbete och för riksdagens energipolitiska beslut under år 1978.

Jag beräknar kostnaden för undersökningens två första steg till drygt 2,5 milj. kr. varav knappt 0,5 milj. kr. för provundersökningen. Enligt min mening är det angeläget att de två första stegen genomförs snarast så att resultatet föreligger i tid för att tjäna som underlag för energikommissionens arbete och riksdagens beslut om energipolitiken år 1978. Ett beslut om det tredje steget bör anstå till dess resultaten av de två första undersökningsstegen finns tillgängliga. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till det tredje undersökningssteget.

Provundersökningen har betydande inslag av metodutvecklingsarbete. Den kan, enligt vad jag erfarit, finansieras av anslag som statens råd för byggnadsforskning redan ställt till SIB:s förfogande för budgetåret 1976/77. Därigenom kan provundersökningen utföras utan att avvakta riksdagens beslut. För att täcka kostnaderna för det andra steget i undersökningen som skall utföras under budgetåret 1977/78 behöver SIB drygt 2 milj. kr. För detta ändamål bör särskilda medel ställas till förfogande.

Till frågan om hur medel för verksamheten bör anvisas återkommer jag i det följande.

4.5 Vissa frågor rörande experimentbyggande m. m.

Bostadsstyrelsen pekar i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 på angelägenheten av att stödet till experimentprojekt avseende energibesparing utvidgas. Syftet med stöd till sådana experimentprojekt bör enligt styrelsen vara att ge underlag för en bedömning av om ett visst system är så energiekonomiskt och i övrigt lämpligt, att generellt stöd i löpande ärenden bör utgå för systemet. Styrelsens förslag grundas på förutsättningen att nuvarande möjligheter att höja låneunderlaget i bostadslåne- och energisparstödssammanhang för experimentverksamhet inte är tillräckliga. Styrelsen föreslår att den som komplement till nuvarande stödmöjligheter får medge bidrag och i vissa fall även räntefria, stående lån till experiment inom energisparområdet. Sådana bidrag och lån skall enligt styrelsens förslag

utgå när sedvanliga låne- och bidragsvillkor inte medför en fastighetsekonomisk lönsamhet. Frågan om återbetalning eller avskrivning av sådant lån bör enligt styrelsen prövas efter 5–10 år. Här avsedda lån och bidrag bör kunna utgå såväl i samband med nybyggnad som till befintliga hus. Styrelsen har angett att den i samband med en eventuell experimentverksamhet avser att ha samråd med planverket, statens provningsanstalt och statens råd för byggnadsforskning (BFR).

Redan i dag bedrivs viss experimentverksamhet liksom forsknings- och utvecklingsarbete samt ren produktutveckling inom energiområdet.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) lämnar i samarbete med BFR stöd i form av lån eller bidrag för forsknings- och utvecklingsarbete kring komponenter och produkter inom energiområdet. Även statens utvecklingsfond (SUFO) kan lämna stöd, dock endast för produktutveckling.

BFR har att fördela i fonden för byggnadsforskning tillgängliga medel dels till verksamheten vid SIB, dels till övriga forskningsinstitutioner, företag och enskilda forskare. Dessutom skall rådets kanslikostnader och programverksamhet bestridas med dessa medel. Enligt statsmakternas beslut (prop. 1975:30 bil. 1, NU 1975:30, rskr 1975:202 och bil. 2, CU 1975:28, rskr 1975:203) har rådet under treårsperioden 1975/76–1977/78 ansvar för programmet Energianvändning för lokalkomfort inom huvudprogrammet Energiforskning. Enligt statsmakternas beslut (prop. 1975/76:100 bil. 14, CU 1975/76:10, rskr 1975/76:232) bör resurser som enligt BFR finns tillgängliga i fonden för byggnadsforskning kunna utnyttjas för forskning som är av betydelse från energisynpunkt och som inte faller inom programmet Energianvändning för lokalkomfort.

Jag delar bostadsstyrelsens uppfattning att ny byggnads- och installations-teknik behöver prövas. Detsamma gäller enligt min mening även hustyper som beräknas kunna åstadkomma väsentlig energibesparing. Inte minst viktigt är att pröva och utvärdera möjligheterna att använda alternativa energikällor och studera hur dessa påverkar utformningen av byggnader. Jag framhöll därför i proposition 1976/77:100 (bil. 16) att resurserna för experimentellt byggande i anslutning till forsknings- och utvecklingsarbete behöver förstärkas.

Jag behandlar inledningsvis frågan om ansvar för och syftet med forskningsinriktad experimentverksamhet.

En forskningsinriktad experimentverksamhet måste enligt min mening ses som en förlängning av forsknings- och utvecklingsarbetet inom energiområdet som ligger inom BFR:s verksamhetsområde. Jag förordar därför att BFR anförtros ansvaret för denna verksamhet. Detta får emellertid inte medföra att utrymmet för andra viktiga projekt som bedrivs i BFR:s regi beskärs. Medel bör därför ställas till förfogande för den forskningsinriktade experimentverksamheten.

Den forskningsinriktade experimentverksamheten skall avse projekt som har intresse då det gäller att vidga kunskapen om på vilket sätt en god

energiushållning i byggnader bäst uppnås eller om projektet i övrigt ger ny kunskap i fråga om energiushållning i byggnader. Det kan gälla att i full skala pröva exempelvis nya installationssystem, nya hustyper, installationer med anslutning till nya energikällor och/eller ny byggnadsteknik. Experimentverksamheten bör omfatta alla typer av hus och avse såväl nybyggnads- som ombyggnadsprojekt. Genom teoretiska studier eller genom annat utvecklingsarbete bör lösningarna ha visat sig vara intressanta för vidare studier genom fullskaleförsök. Syftet med stödet bör vara att skapa förutsättningar för en forskningsinriktad experimentverksamhet som ger sådan kunskap om energiushållning i byggnader att den kan ha god möjlighet att få en mer allmän tillämpning inom den närmaste tioårsperioden. Syftet bör även vara att ge förutsättningar för en praktisk utvärdering av långsiktiga utvecklingsprojekt med stor besparingspotential. Industriell utveckling eller laboratoriemässig prövning av komponenter eller delsystem bör däremot inte omfattas av dessa stödåtgärder.

Det är enligt min mening naturligt att byggnadskostnaderna för experimentbyggnader kan komma att överstiga de kostnader som kan vara fastighetsekonomiskt försvarbara. Den del av byggnadskostnaden, som sålunda ligger över ett acceptabelt pantvärde, låne- och bidragsunderlag inom energisparstödet ram, eller annat normalt värde för byggnaden behöver därför finansieras på annat sätt. Det innebär, annorlunda uttryckt, att kostnader som överstiger vad som är fastighetsekonomiskt försvarbart för en byggnad med motsvarande funktion och storlek bör täckas genom att särskilda medel ställs till byggherrens förfogande. Särskilda medel bör också ställas till dennes förfogande i de fall då byggnaden i experimentsyfte har fått en så speciell karaktär att den inte kan finansieras inom ramen för gängse värderingsmetoder. Dessa särskilda medel avser således att täcka den del av byggnadskostnaden som är motiverad från experimentsynpunkt.

Stödet för experimentbetingade byggnadskostnader bör utgå i form av ränte- och amorteringsfria lån. Frågan om betalning eller avskrivning av lånen bör prövas senast efter 10 år. Villkor för omprövning av lånen anges i samband med att stödet beviljas.

Om kostnader uppstår, exempelvis i samband med att de experimentella delarna av byggnaden måste ersättas med byggnadsdelar av konventionell typ, bör detta regleras vid omprövningen av återbetalningsskyldigheten av de av mig förordade särskilda lånen. Stöd till förberedelser t. ex. i form av studier av alternativa lösningar och planering av experimenten samt till mätutrustning, mätning, utvärdering och information m. m. bör utgå från fonden för byggnadsforskning.

Jag vill i sammanhanget stryka under att bostadsstyrelsen även fortsättningsvis, inom ramen för sina bemyndiganden, bör stödja sådana extra insatser för energibesparande åtgärder som bedöms vara fastighetsekonomiskt motiverade.

Jag övergår nu till att behandla vissa administrativa frågor.

Till BFR bör enligt min mening knytas en prövningsnämnd med uppgifter att behandla frågor om stöd till projekt där experimentbyggande ingår som ett led i den energiinriktade forskningsverksamheten. Prövningsnämnden bör förutom att medverka i beredningen av ärenden inför BFR:s beslut även fungera som ett samordningsorgan för berörda myndigheter. Som exempel kan nämnas dels statens planverk som har att i erforderliga fall pröva projektet i relation till gällande föreskrifter i svensk byggnorm samt ta ställning till under vilka förutsättningar avvikelser från normerna kan godtas i experimentsyfte, dels bostadsstyrelsen och andra myndigheter som har att bevilja lån och energisparstöd. Nämnden bör även fungera som serviceorgan för de anslagsökande. Beslut i ärenden rörande den forskningsinriktade experimentverksamheten bör enligt min mening fattas av byggforskningsrådet. Rådet bör vara oförhindrat att delegera beslutanderätten rörande experimentprojekt till prövningsnämnden.

Enligt min mening bör regeringen ange de myndigheter som skall vara representerade i prövningsnämnden och utse övriga ledamöter i nämnden. Prövningsnämndens ordförande bör beredas plats i BRF. Härvid måste antalet ledamöter i rådet utökas med en. I detta sammanhang vill jag erinra om att tidigare ändringar i BRF:s ledamotsantal har underställts riksdagens prövning. Frågor av detta slag ligger emellertid inom det område där regering kan bestämma ensam. Ändringar i BRF:s ledamotsantal bör därför fortsättningsvis inte anmälas särskilt för riksdagen. Även i örivt ankommer det på regeringen att besluta om de administrativa formerna för verksamheten.

Jag övergår nu till att behandla finansieringen av den forskningsinriktade experimentverksamhet.

Som jag redovisade i prop. 1976/77 (bil. 16 s. 56) kommer BFR i samband med sin anslagsframställning för budgetåret 1978/79 att presentera en långsiktplan för sin forskningsverksamhet. I det sammanhanget blir det nödvändigt att se över BFR:s totala finansieringsbehov och överväga om byggforskningsavgiften i sin nuvarande form även fortsättningsvis skall utgöra den huvudsakliga grunden för rådets finansiering. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till en eventuell höjning av byggforskningsavgiften eller till annan form av förstärkning av fonden för byggnadsforskning. Jag bedömer emellertid det omedelbara behovet att förstärka BFR:s resurser för denna verksamhet som så stort att frågan inte kan anstå till dess en total översyn av finansieringen kan ske i samband med att rådets långsiktplan och formerna för finansiering av den prövas.

Behovet av medel för den forskningsinriktade experimentverksamheten är emellertid svårt att förutse. Bland annat måste experimentbyggandet ses i relation till övrig verksamhet inom energiområdet. Regeringen har uppdragit åt delegationen för energiforskning att ta fram underlag för planering av forskning och utvecklingsarbete inom energiområdet i ett långsiktigt perspektiv. För treårsperioden 1978/79 – 1980/81 skall delegationen redovisa

förslag i september 1977. Underlag tas fram i samråd med de programansvariga organen. BFR är programansvarigt för de här aktuella byggnadsfrågorna.

Efter samråd med statsrådet Johansson vill jag anföra följande. Det forskningsinriktade experimentbyggandet kommer att kräva stora resursinsatser under de närmaste åren. Erfarenheten visar emellertid att det tar en viss tid innan nya projekt kan komma i gång. Under budgetåret 1977/78 kan verksamheten därför inte bli lika omfattande som under de därpå följande åren. Kostnaderna kommer främst att avse planering av nya projekt samt byggande av de projekt som hunnit långt i planeringen. Jag räknar preliminärt med att behovet av medel för planering och uppföljning av experimentbyggnadsprojekten budgetåret 1977/78 kommer att fordra ett tillskott till fonden för byggnadsforskning av storleksordningen 10 milj. kr. Behovet av medel för planering och uppföljning av de experimentbyggnadsprojekt som jag här har förordat kan inte nu uppskattas närmare. Bl.a. genom det programarbete som pågår vid BFR till grund för dels rådets egen kommande treårsplan, dels det fortsatta energiforskningsprogrammet, räknar jag med att ett mer preciserat underlag kan komma fram. Slutlig ställning kan därför inte nu tas till storleken av det resurstillskott som kan komma att behövas eller till hur det skall finansieras.

Jag beräknar de experimentbetingade byggnadskostnaderna till 22 milj. kr. under nästa budgetår. För ändamålet bör fr. o. m. budgetåret 1977/78 ett särskilt investeringsanslag, benämnt Lån till experimentbyggande m. m. föras upp under Fonden för låneunderstöd. För långivningen bör för vart och ett av budgetåren 1978/79 och 1979/80 preliminärt fastställas en ram om 20 milj. kr.

Tillgången på forskare och övrig personal inom energiforskningsområdet utgör en begränsning då det gäller att få i gång denna verksamhet. Betydande personalbesparing samt snabbhet och exakthet i registrering av fysiska data i byggnaden kan erhållas via uppbyggda mätcentraler. Endast en sådan anläggning finns i drift i landet. För att experimentbyggnadsverksamheten skall ha förutsättning att snabbt uppnå en avsevärd volym bedömer jag det som nödvändigt att ytterligare två mätcentraler byggs upp snarast. De ytterligare medel som behövs för nya mätcentraler samt för en undersökning av byggnadsbeståndet beräknar jag till 5 milj. kr. Jag förordar därför att för budgetåret 1977/78 – utöver vad som har föreslagits i prop. 1976/77:100 – anvisas ett anslag av ytterligare 5 milj. kr. till anslaget B 8. Byggnadsforskning. Det ankommer på regeringen att utfärda närmare bestämmelser för disposition av medlen.

Det är nödvändigt att rådets kansli förstärks för att effektivt handha de ökade uppgifterna. Beräknade kostnader ingår i de angivna beloppen. Det ankommer på regeringen att besluta om de administrativa kostnadernas storlek m. m.

Sammantaget skulle det av mig beräknade medelsbehovet för angivna ändamål uppgå till ett belopp av storleksordningen 35 milj. kr. för budgetåret 1977/78.

4.6. Information och utbildning

Som en allmän bakgrund till vad jag i det följande kommer att förorda beträffande information och utbildning i energifrågor vill jag i korthet redovisa följande.

Specialiserad information om möjligheterna att spara energi ligger på de organ som inom olika områden i sin verksamhet har reguljära kontakter med energianvändarna. Det ankommer sålunda på olika statliga verk och myndigheter att svara för information och annan form av kunskapsförmedling i energifrågor inom sina respektive ansvarsområden. I konsekvens härmed har jag beräknat medel för information om energisparstödet och för information i anslutning till den pågående prototyp- och demonstrationsverksamheten inom ramen för det anslag jag förordat i det föregående till Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Energisparkommittén (I 1974:05) har till uppgift att bedriva en samordnad informationsverksamhet inriktad på att bl. a. underbygga strävanden efter effektivitet och sparsamhet i all slags energianvändning. I detta ingår att samordna och stödja myndigheternas informationsinsatser på energisparområdet, att vid behov planera och genomföra sparkampanjer samt att följa och informera om sparandets utveckling. Som exempel på kommitténs verksamhet kan nämnas utarbetande av information riktad till speciella grupper, t. ex. bilförare, jordbrukare, fastighetsägare, politiker, fastighetsförvaltare och skolelever.

När det gäller utbildningsinsatser vill jag erinra om att det åligger enheten för företagsutveckling (SIFU) vid statens industriverk att samla in och bearbeta kunskaper och erfarenheter i tekniska, administrativa, kommersiella och ekonomiska frågor av betydelse för utvecklingen inom näringslivet. SIFU skall även genom kursverksamhet, rådgivande verksamhet, information eller på annat sätt främja utbildning av företagare och anställda inom näringslivet. Verksamheten finansieras genom kursavgifter och andra ersättningar för tjänster, provningar, undersökningar m. m. samt genom statsanslag. I budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 (prop. 1976/77:100 bil. 17 s. 57) har föreslagits att till statens industriverk anvisas 10,7 milj. kr. avseende bidrag till kursverksamhet m. m.

Statens industriverk disponerar vidare ett anslag för täckande av kostnader för bl. a. viss utbildning i energibesparande syfte. Från anslaget utgår t. ex. bidrag till kursverksamhet inom de uppvärmnings- och ventilationstekniska områdena och till kurser rörande processinriktade energifrågor inom industrin. Vidare bestrids från anslaget kostnader för statliga bidrag till företagareföreningarna avseende energirådgivning rörande bl. a. eldnings-, ven-

tilations- och processteknik. Industriverket har genom SIFU anordnat kurser och beviljat bidrag till olika kursarrangörer såsom HSB, Svenska Riksbyggen och Svenska kommunförbundet för en rad olika kurser inom de uppvärmnings- och ventilationstekniska områdena. I budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 (bil. 17 s. 207) har föreslagits att 3 milj. kr. anvisats till nu nämnda ändamål.

Statsbidrag till studiecirkelverksamhet utgår enligt bestämmelserna i kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1974:455, ändrad senast 1976:435) den s. k. folkbildningsförordningen. Enligt dessa bestämmelser kan för allmänna studiecirkel statsbidrag utgå till kostnader för ledare och studiematerial med högst 42 kr. per studietimme under budgetåret 1976/77. Därtill kan för allmänna studiecirkel i vissa ämnen, s. k. prioriterade cirkel, ett schablonberäknat tilläggsbidrag utgå med 15 kr. per studietimme, dvs. sammanlagt 57 kr. per studietimme. I budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 (bil. 12 s. 429) föreslås en höjning av grundbeloppet till 46 kr. per studietimme.

De prioriterade studiecirkelarna är bl. a. cirkel i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap på högst grundskolans nivå samt cirkel i hemspråk för invandrare.

Statsbidraget fastställs och betalas ut av skolöverstyrelsen SÖ, som också utfärdar anvisningar om hur folkbildningsförordningen skall tillämpas.

I budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 (bil. 12 s. 430) beräknas utgifterna för verksamheten under anslaget F6. Bidrag till studiecirkelverksamhet till ca 614 milj. kr.

Jag övergår nu till att behandla de informations- och utbildningsinsatser som enligt min mening bör göras för att bl. a. de av mig i det föregående berörda åtgärderna i energibesparande syfte m. m. skall kunna underlättas och stimuleras.

Det är av vikt att alla grupper av energikonsumenter är medvetna om behovet av att spara energi. En förutsättning för detta är dock att konsumenterna har god kunskap om hur man på olika sätt kan minska energikonsumtionen t. ex. som boende, som yrkesverksam osv. För detta krävs mer eller mindre omfattande och specialiserad utbildning beroende på bl. a. förkunskaper och den funktion som den som mottar utbildningen skall fylla.

I det följande redovisar jag förslag om utbildning avseende dels enskilda medborgare som önskar förbättra sina kunskaper för att eventuellt själv kunna vidta vissa energisparåtgärder, dels förtroendevalda och vissa anställda i kommunen och dels yrkesverksamma inom olika led av byggnadsprocessen.

Jag tar först upp frågan om utbildningsverksamhet för *de enskilda medborgarna*.

Hösten 1974 genomfördes en omfattande studiecirkelverksamhet inför 1975 års energipolitiska beslut. Erfarenheterna från studieförbundens enga-

gemang och utfallet av cirkelverksamheten är enligt min uppfattning mycket goda. Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet samt statsrådet Johansson förordar jag därför att en studiecirkelverksamhet av motsvarande slag tas upp även under budgetåret 1977/78. Studiecirkelarna bör kunna gälla såväl energipolitiska frågor i allmänhet i syfte att stimulera opinionsbildningen och den politiska debatten inför 1978 års energipolitiska beslut som energifrågor med särskild inriktning på energiförbrukningen inom byggnadsbeståndet. I den mån dessa studiecirklar uppfyller kraven för stöd till allmänna studiecirklar enligt kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet kan därvid statsbidrag utgå till de studieförbund som svarar för verksamheten från det under utbildningsdepartementets huvudtitel uppförda förslagsanslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet med i regel högst 46 kr. per studietimme. I den mån studiecirkelarna kan hänföras till prioriterade studiecirklar, som bl. a. omfattar samhällskunskap på högst grundskolans nivå utgår dessutom ett schabloniserat tilläggsbidrag om 15 kr. per studietimme. Med hänsyn till att det är angeläget att kunskap om energipolitiska frågor sprids i vida kretsar anser jag att samtliga cirklar i dessa frågor bör vara garanterade detta tilläggsbidrag på 15 kr. per studietimme, även om de inte betraktas som prioriterade enligt gällande bestämmelser. För de cirklar i energifrågor som inte är prioriterade enligt gällande bestämmelser bör ett särskilt tilläggsbidrag om 15 kr. utgå för cirklar som anordnas under budgetåret 1977/78. Även detta särskilda tilläggsbidrag bör utgå från anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet. Chefen för utbildningsdepartementet kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att statsbidrag i dessa fall skall få utgå för studiecirklar som omfattar lägst 15 timmar mot normalt lägst 20.

Vissa ytterligare frågor som rör studiecirklar i allmänna energipolitiska frågor kommer att anmälas av statsrådet Johansson i annat sammanhang. I fråga om de studiecirklar som har särskild inriktning på energiförbrukningen inom byggnadsbeståndet vill jag tillägga följande.

Jag förutser att vissa kostnader centralt hos studieförbunden för att ta fram material m. m. för cirkelverksamheten liksom för det faktamaterial som kommer att tas fram och ställas till studieförbundens förfogande inte kommer att kunna täckas inom ramen för det reguljära statsbidraget. Som jag tidigare har nämnt har jag tagit hänsyn till detta vid beräkningen av anslaget Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. för nästa budgetår. Vissa av dessa kostnader kan uppkomma redan innevarande budgetår. De torde i så fall få bestridas av tillgängliga medel under anslaget. Det ankommer på regeringen att besluta om den närmare dispositionen av medlen under anslaget.

Jag övergår nu till frågan om utbildning av *förtroendevalda och vissa anställda i kommunerna*.

I den tidigare nämnda rapporten från statens planverk angående energisparmöjligheter i befintlig bebyggelse berörs även behovet av utbildning.

Rapporten är föremål för remissbehandling, varför jag nu inte är beredd att ta ställning till planverkets förslag.

Intresset för energisparande åtgärder i befintlig bebyggelse är redan nu stort. Därför kan det förutses behov av såväl informationsverksamhet som vidareutbildning av olika anställda inom kommunerna. Utöver mer allmän informations- och utbildningsverksamhet behövs en verksamhet som tar sikte på information och rådgivning i enskilda fall. En vidareutbildning måste därför bli aktuell för dem inom kommunerna, som skall förmedla råd och service till bl. a. fastighetsägare.

Därutöver ser jag det som angeläget att även de kommunala förtroendevalda får fördjupad kunskap i hithörande frågor. Ansvaret för en sådan utbildningsverksamhet faller naturligen på kommunerna som också har de avgjort bästa förutsättningarna härför. Enligt vad jag har erfarit är Svenska kommunförbundet berett att svara för genomförandet av denna utbildning. Jag har vidare erfarit att planverket avser att utarbeta ett material av handbokskaraktär som behandlar installationsfrågor och byggnadstekniska frågor i samband med energibesparing i befintlig bebyggelse.

Planeringen av denna utbildningsverksamhet liksom framtagning av kursmaterial bör ankomma på kommunförbundet, planverket och SIFU. Lärarfrågan torde kunna lösas i samarbete mellan kommunförbundet och SIFU.

Jag har, som jag tidigare har nämnt, vid beräkningen av medelsbehovet avseende anslaget Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. för budgetåret 1977/78 beräknat medel även för täckande av kostnader som uppkommer vid utarbetande av kursmaterialet m. m. Det bör ankomma på regeringen att besluta om den närmare dispositionen av medlen.

I sammanhanget vill jag också peka på den verksamhet som har inletts i samarbete mellan kommunförbundet och energisparkommittén i syfte att genom konferenser om möjligheterna till energisparande inom kommuner och landsting, ytterligare intressera kommunerna att vidta energibesparande åtgärder. En energisparhandbok för kommuner och landsting kommer enligt vad jag har erfarit att färdigställas under våren.

Vad slutligen gäller utbildning av den tredje målgruppen, som jag har benämnt *yrkesverksamma*, får jag efter samråd med chefen för industridepartementet och statsrådet Johansson anföra följande.

Det behövs kvalificerade kunskaper bland de yrkesverksamma i olika led av byggnadsprocessen för att de rätta energibesparande åtgärderna skall kunna genomföras. De yrkeskategorier som berörs är konsulter, arbetsledare, byggnadsarbetare och montörer inom olika branscher samt förvaltnings- och driftpersonal. Dessa yrkeskategorier behöver fortbildning inom sitt fackområde för att kunna hantera energihushållningsfrågor.

Statens industriverk har en etablerad verksamhet på flera av de områden där utbildningsbehov föreligger. Sakkunskap och erfarenheter finns vidare inom högskolor, forskningsorgan, branschorganisationer, centrala myndigheter m. fl. Det är viktigt att utbildningen snabbt når ut till de skilda mål-

grupperna. För detta krävs samverkan på olika sätt mellan berörda instanser. Statens industriverk bör som den centrala myndigheten för bl. a. energifrågor ha en överblick över denna utbildningsverksamhet och i samråd med andra instanser ta de initiativ som bedöms erforderliga. De olika kursarrangörerna bör dock ha att självständigt planera och genomföra utbildningsaktiviteterna.

Jag har vid beräkningen av medelsbehovet avseende anslaget Vissa besparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. även inräknat kostnader för framställning av studiematerial m. m. för utbildning av yrkeskategorier i olika led av byggprocessen. Det bör ankomma på regeringen att besluta om den närmare dispositionen av medlen.

4.7 Förbättrad finansiering av fjärrvärmeanläggningar

Efter samråd med statsrådet Johansson får jag anföra följande.

Oljan svarar f. n. för ca 70 % av den totala energitillförseln i vårt land. Vårt beroende av olja kan väntas förbli stort under lång tid framåt. Detta gäller särskilt vid bostadsuppvärmning. Det är därför från flera utgångspunkter angeläget att oljan används så effektivt som möjligt. En sådan effektiv användning av olja är produktion av fjärrvärme.

Fjärrvärme har i olika avseenden väsentliga fördelar som uppvärmningsform. Fjärrvärmenät gör det möjligt att tillämpa kraftvärmetekniken för elproduktion eller att utnyttja spillvärme från industrin för byggnadsuppvärmning. I 1975 års energiproposition (prop. 1975:30 bil. 1, NU 1975:30, rskr 1975:202) framhålls bl. a. möjligheterna och önskvärdheten av att alstra elkraft i mottrycksanläggningar både i kraftvärmeverk och i form av industriellt mottryck.

I energipropositionen aviserade regeringen att industriverket skulle ges i uppdrag att utreda bl. a. de närmare förutsättningarna för ytterligare kraftvärmeutbyggnad och möjligheterna att ta tillvara spillvärme från industriella processer för värmedistribution och elproduktion. Ett sådant uppdrag lämnades också år 1975. Industriverket har med anledning härav avlämnat rapporten (SIND 1976:3) Tätorternas och den tunga industrins energiförsörjning.

I industriverkets rapport föreslås, bl. a. mot bakgrund av att väl utbyggda fjärrvärmenät är en nödvändig förutsättning för både utbyggnad av kraftvärmeverk och tillvaratagande av spillvärme, att finansieringen av fjärrvärmeutbyggnaden skall underlättas. I det följande behandlar jag både detta förslag och en framställning från Sparbankernas inteckningsaktiebolag (SPINTAB) i samma syfte.

I fråga om den senare framställningen ankommer det på regeringen att fatta beslut. Med hänsyn till framställningens samband med industriverkets förslag har jag i samråd med chefen för ekonomidepartementet ansett det vara lämpligt att anmäla också övervägandena i denna del. Dessförinnan vill jag något beröra fjärrvärmeverksamheten i stort och ansvaret för denna verksamhet.

Regeringen tillsatte under år 1975 en utredning om kommunal energi-

planering. Utredningens förslag går i korthet ut på att kommunerna åläggs ett planeringsansvar på det energipolitiska området. Ansvar innebär en skyldighet för kommunerna att överväga lämpliga åtgärder för att begränsa energibehovet och åstadkomma en säker och tillräcklig energitillförsel. Planeringsskyldigheten avgränsas till att omfatta energi för uppvärmning av byggnader och förbrukningsvarmvatten samt, beträffande elektricitet och gas, också för andra ändamål än uppvärmning. Vidare föreslås en skyldighet för kommunerna att till statens industriverk lämna uppgifter om sin energiplanering och sina överväganden i övrigt för att främja energihushållningen. Förslag i ämnet avses föreläggas riksdagen under 1976/77 års riksmöte.

Med anledning av Värmeanläggningsutredningens betänkande (SOU 1974:77) Värmeförsörjning enligt värmeplan har riksdagen i december 1976 beslutat att införa en lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar (prop. 1975/76:149, CU 1976:77:1, rskr 1976/77:19). Enligt beslutet skall statens industriverk på ansökan av huvudman för fjärrvärmeanläggning kunna förklara anläggningen för allmän, om det finns behov av anläggningen från allmän synpunkt. I princip är alla ägare av fastigheter, där behovet av uppvärmning inte med större fördel kan tillgodoses på annat sätt, berättigade att få fastigheten ansluten till fjärrvärmenätet. Å andra sidan är dessa fastighetsägare principiellt skyldiga att betala avgift till huvudmannen för fjärrvärmeanläggningen antingen de utnyttjar anslutningsrätten eller inte.

Sammantaget kommer detta att leda till att kommunerna i framtiden får ett mera uttalat ansvar för energiförsörjning och energihushållning.

Produktion och distribution av fjärrvärme bedrivs f. n. nästan undantagslöst under kommunalt huvudmannaskap, dels i kommunala verk, dels i bolag vari kommunerna har huvudinflytande. Kraftvärmeverk drivs i vissa fall i samarbete med statliga eller privata intressenter. Fjärrvärmeverksamheten är självkostnadsbaserad. I fråga om de stora investeringsbehov som finns i kommunerna uppstår ofta en prioriteringssituation. De investeringsbehov, som kommunerna är skyldiga att tillgodose, tar därvid ofta i anspråk de resurser som kommunerna har att tillgå. Detta förhållande försvårar möjligheterna att bygga ut fjärrvärme i en takt som annars skulle vara möjlig.

Enligt industriverkets förslag om förbättrad finansiering av fjärrvärmeanläggningar skall bostadslån och energisparstöd, som f. n. utgår till fastighetsägare för anslutningsavgifter och fastighetsinterna installationer i samband med fjärrvärmeanlutning, ersättas med ett bostadslån som avser hela fjärrvärmeanläggningen. Lånet skall utgå till ägaren av värmeverket. Är värmeverket ett kraftvärmeverk skall enbart värmedelen, men inte den elproducerande delen, kunna beaktas vid långivningen. Förslaget skulle, om det genomförs, innebära en vidgning av den statliga bostadslångivningens ändamål.

Också anspråken på bottenlån från bottenlåneinstitutet skulle öka väsentligt. Lån till den del av produktionskostnaden som inte täcks genom

bostadslån bör nämligen enligt förslaget tillgodoses av bottenlåneinstitut i enlighet med gällande regler för den statliga bostadsfinansieringen. En sådan ordning kräver en ändring i dessa instituts stadgar eller bolagsordningar. Ett av instituten, SPINTAB, har redan beslutat om ändring i sin bolagsordning och har i en framställning till regeringen hemställt om godkännande av denna ändring. Härigenom skulle SPINTAB beredas möjlighet att lämna bottenlån till fjärrvärmearläggningar i de fall kommun eller kommunalförbund eller juridisk person, vari kommun eller kommunalförbund äger bestämmande inflytande, är låntagare.

Fjärrvärme är betydligt effektivare än individuell uppvärmning i tätorternas centrala delar och i tätbebyggda och sammanhängande bostadsområden. Väl utbyggda fjärrvärmearläggningar gör det vidare möjligt att tillämpa kraftvärmetekniken för elproduktion och att utnyttja spillvärme från industrier för byggnadsuppvärmning. Enligt min mening är det emellertid väsentligt att vid bedömning av energisparåtgärder och val av uppvärmningsformer ha en helhetssyn som innebär att förutom energihushållningsaspekter också miljö- och samhällsekonomiska konsekvenser beaktas.

Sålunda medför en utbyggnad av fjärrvärmearläggningar i områden, där individuell oljeeldning sker, att väsentliga mängder olja kan sparas eftersom verkningsgraden är hög vid fjärrvärmeproduktion. Med dagens oljepriser kan redan färdigställda fjärrvärmearläggningar enligt Svenska värmeverksföreningen beräknas spara ca 800 000 ton olja per år till ett värde av ca 300 milj. kr. per år. Skulle den nuvarande fjärrvärmearläggningen på ca 11 000 megawatt (MW) ökas till en av Svenska värmeverksföreningen i utredningen Kraftvärme 1975 uppskattad anslutningspotential av 26 000 MW, blir den sammanlagda årliga inbesparingen ca 2 850 000 ton olja till ett värde av ca 1 100 milj. kr. vid nuvarande oljepriser.

Också andra positiva effekter nås vid en ökad fjärrvärmeutbyggnad. Genom att ersätta ett stort antal mindre oljeeldade uppvärmningsanläggningar med fjärrvärme elimineras flertalet luftföroreningskällor med låga skorstenar. Man kan inte generellt räkna med en reduktion av de totala luftföroreningsutsläppen vid en ökad fjärrvärmeproduktion, eftersom denna delvis medför en övergång från tunn eldningsolja till tjockolja med högre svavelhalt och sotemission. Däremot medför fjärrvärmeproduktion en koncentration av föroreningsutsläppen till ett fåtal anläggningar med relativt höga skorstenar och goda utspädningsförhållanden. Utbyggnad av fjärrvärme kan därför ses som en huvudåtgärd för att uppnå de riktvärden för luftkvalitet med hänsyn till svaveldioxid och sot som naturvårdsverket publicerat.

Det är från beredskapssynpunkt angeläget att vårt oljeberoende blir så litet som möjligt. Sålunda förbättrar en rationell fjärrvärmedrift vårt försörjningsläge vad beträffar importerade bränslen. Också fjärrvärmearläggningar kan emellertid vid utebliven tillförsel av olja få svårigheter. I Svensk Byggnorm (Supplement I Energihushållning m. m.) finns därför, med hänsyn till beredskapen vid minskad eller utebliven tillförsel av importbränslen,

föreskrift om att anläggning för uppvärmning skall kunna ställas om till eldning med inhemskt fast bränsle såvida inte särskilda skäl till undantag föreligger. Beredskapsfrågorna beträffande lagring av olja har nyligen behandlats i en proposition till riksdagen (prop. 1976/77:74 bil. 2).

Valet mellan fjärrvärme, elvärme och egen pannanläggning, vilka är de uppvärmningsformer som f. n. används i Sverige i större skala, bör som många remissinstanser har framhållit i princip inte styras av olika finansieringsförutsättningar. De båda sistnämnda uppvärmningsformerna har i dag en långfristig och i flera avseenden tillfredsställande finansiering medan fjärrvärme missgynnas i detta avseende.

Samtliga remissinstanser som närmare har uttalat sig i fjärrvärme frågan har också varit positiva såväl till fjärrvärme som uppvärmningsform som till förbättrad finansiering av fjärrvärmeutbyggnader. I finansieringsfrågan har dock den av industriverket föreslagna tekniken samt SPINTAB:s framställning mött invändningar framför allt från remissinstanser som har ansvar för kapitalmarknaden. Dessa invändningar har enligt min mening visat att de framförda förslagen rymmer en rad mycket svårlösta problem. I anslutning härtill vill jag framhålla följande.

Bostadslån och däremot svarande bottenlån är f. n. förbehållna bostäder och bostadskompletterande lokaler. I enlighet med denna huvudregel utgår bostadslån också vid anslutning av bostadsfastigheter till såväl fjärrvärme som elvärme. En utvidgning av bostadslångivningen till att avse hela finansieringsbehovet för fjärrvärmeanläggningar skulle medföra att låneområdet utsträcks till att omfatta även investeringskostnader för skolor, sjukhus, affärs-, industri- och kontorsbyggnader.

Med hänsyn till att bostadsfinansieringssystemet intar en prioriterad särställning med bl. a. starka subventionsinslag bör enligt min mening stor försiktighet iakttagas i fråga om vidgningar av tillämpningsområdet för bostadslån. Huvudregeln bör vara att lånen även i fortsättningen förbehålls bostäder och bostadskomplement.

Ett särskilt problem, som är förknippat med industriverkets förslag, är att det nuvarande bostadspolitiska och energipolitiska stödet, som utgår till fastighetsägare vid fjärrvärmeanslutning, skulle ersättas av ett enhetligt bostadslån till värmeverkets huvudman. Detta skulle i och för sig innebära en administrativ förenkling. Konsekvenserna i fråga om räntebidrag och energibidrag av en sådan ordning har emellertid inte belysts. Inte heller har någon utredning gjorts om det, genom lån till huvudman för värmeverket, är möjligt att belåna de fastighetsinterna installationer som i dag stöds genom direkta lån och bidrag till fastighetsägaren.

Av de synpunkter som har kommit fram vid remissbehandlingen framgår att svårigheterna att inordna finansieringar av fjärrvärmeutbyggnader i bostadsfinansieringssystemet är betydande. Även de principiella invändningarna mot att vidga bostadsfinansieringssystemet till nya ändamål måste tillmätas väsentlig vikt. Andra lösningar av problemet med finansiering av

fjärrvärmeanläggningar får därför enligt min mening sökas. En strävan bör därvid vara att skapa likartade finansieringsförutsättningar för fjärrvärme och andra uppvärmningsformer.

Överläggningar mellan representanter för regeringskansliet och representanter för riksbanken och kapitalmarknadsutredningen har gett vid handen att finansieringsmöjligheterna för fjärrvärmeutbyggnader på kapitalmarknaden kan förbättras i enlighet med en ordning som i vissa fall tillämpas redan nu. Bottenlåneinstitutet behöver då inte engageras och någon ändring behöver inte göras vare sig i den kreditpolitiska lagstiftningen eller i systemen för bostadslån och energisparstöd.

På grundval av dessa överläggningar har jag funnit att finansieringsproblemen bör kunna lösas på ett sätt som inte förutsätter något riksdagens beslut. Jag anser det emellertid lämpligt med hänsyn till frågans vikt att för riksdagen anmäla huvuddragen i en sådan lösning.

Med hänsyn till fjärrvärmeanläggningars livslängd och till angelägenheten av att underlätta fjärrvärmeutbyggnad bör löptiden på lånen, som i dag ofta är 15 år eller kortare, kunna förlängas till normalt 20 å 25 år. För att likviditetsbelastningen under anläggningarnas uppbyggnad skall minska är det vidare önskvärt att i förekommande fall lånen blir amorteringsfria de första åren eller att annuitetslåneformen tillämpas.

En på kapitalmarknaden allmän princip om löptid och ränta på lån är att längre lån får betalas med något högre ränta. Riksbanken har redan medgivit emission av obligationslån enligt denna princip för kraftföretag. Riksbanken har också konstaterat att denna princip är tillämplig även vid fjärrvärmeutbyggnad. Det innebär att lån till kommuner och bolag för fjärrvärmeutbyggnad, i det senare fallet med kommunal borgen som säkerhet, kan få en betydligt längre löptid än f. n. och då måste betinga en ränta som ligger något över den ränta som f. n. tillämpas för kommunlån. Här avsedda lån skall täcka det kapitalbehov som inte täcks via bostadslån och energisparstöd vid anslutning av fastighet till fjärrvärmenät. Det ankommer på bostadsstyrelsen att se till att lånen som utgår vid fjärrvärmeanslutning täcker de godtagbara kostnaderna för anslutning av både ny och befintlig bebyggelse.

Med hänsyn till den nytillkomna lagen om allmänna fjärrvärmeanläggningar är det rimligt att de nya lånen inte utgår för annan fjärrvärmeanläggning än sådan som kan antas uppfylla fordringarna för allmänförklaring.

Representanter för regeringskansliet har haft överläggningar också med företrädare för kommunlåneinstitutet och Allmänna pensionsfonden. Från långivarnas sida har härvid uttalats en vilja att medverka till att klara finansieringsfrågorna för fjärrvärmeutbyggnad.

Den finansieringsordning som jag har redogjort för har den fördelen att den leder till omedelbara resultat. Frågan om finansiering av fjärrvärmeanläggningar kräver emellertid fortsatt uppmärksamhet. Om svårigheter skulle möta vid kreditgivningen får åtgärder övervägas i syfte att säkra till-

gången på krediter. Inom regeringskansliet bör därför utvecklingen på området följas.

Storleken av de finansiella insatser som kan bli aktuella kan belysas med uppgifter som har erhållits från Svenska värmeverksföreningen. Den totala anslutningseffekten för fjärrvärme med nuvarande teknik uppgår enligt dessa uppgifter till 26 000 MW i tyngre bebyggelse i orter som har mer än 10 000 invånare.

Fortsätter anslutningen till fjärrvärme i samma omfattning som hittills, dvs. ca 1 000 MW per år, kommer en anslutningseffekt på 26 000 MW att uppnås efter ca 15 år. Vid denna anslutningstakt uppgår investeringarna i fjärrvärmeanläggningar räknat i 1976/77 års penningvärde till ca 650 milj. kr. per år. Bostadslån och motsvarande bottenlån samt energisparstöd för anslutning till fjärrvärmeanläggning kan f. n. beräknas uppgå till drygt 300 milj. kr. per år.

Vid en ökad fjärrvärmeutbyggnad kommer såväl anslutningen, och därmed de prioriterade krediterna, som de totala investeringarna att öka.

Statsrådet Johansson avser i annat sammanhang föreslå regeringen att uppdra åt statens industriverk att följa utvecklingen på fjärrvärmeområdet.

5 Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändringarna av grunderna för energisparstödet inom bostadsbeståndet och för energisparstödet till kommunala och landstingskommunala byggnader som jag har förordat,

2. godkänna grunderna för det särskilda bidraget för kommunala insatser beträffande rådgivning m. m. vad avser energibesparande åtgärder inom byggnadsbeståndet som jag har förordat,

3. medge att bidrag och lån för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet beviljas intill ett belopp av 429 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

4. medge att bidrag för energibesparande åtgärder i allmänna samlingslokaler beviljas intill ett belopp av 10 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

5. medge att medel för energibesparande åtgärder inom statliga byggnader ställs till byggnadsstyrelsens förfogande inom en ram av 15 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

6. medge att bidrag för energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader beviljas intill ett belopp av 20 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

7. medge att bidrag m. m. till prototyp- och demonstrationsverksamhet beviljas intill ett belopp av 6 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

8. medge att bidrag enligt 2 beviljas från anslaget Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. intill ett belopp av 15 000 000 kr. under budgetåret 1977/78,

9. godkänna vad jag har anfört om informations- och utbildningsverksamhet,

10. till *Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.* för budgetåret 1977/78 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 000 kr.,

11. godkänna de riktlinjer för stöd till den forskningsinriktade experimentverksamheten som jag har förordat,

12. till *Byggnadsforskning* – utöver i budgetpropositionen föreslaget belopp – för budgetåret 1977/78 under trettonde huvudtiteln anvisa ytterligare 5 000 000 kr.,

13. medge att beslut om lån till experimentbyggande m. m. preliminärt får meddelas intill ett belopp av 20 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1978/79 och 1979/80,

14. under Fonden för låneunderstöd till *Lån till experimentbyggande m. m.* för budgetåret 1977/78 under trettonde huvudtiteln anvisa ett investeringsanslag av 22 000 000 kr.,

15. godkänna vad jag har anfört om studiecirklar i energifrågor med inriktning på energiförbrukning inom byggnadsbeståndet.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Register

Propositionens huvudsakliga innehåll.....	1
Utdrag ur regeringsprotokollet den 3 mars 1977	3
1. Inledning.....	3
2. Lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostäder m. m.	8
2.1 Inledning.....	8
2.2 Nuvarande ordning.....	8
2.3 Anslagsframställningar m. m.....	10
3. Förbättrad finansiering av fjärrvärmeutbyggnader	16
3.1 Inledning.....	16
3.2 Nuvarande finansiering av fjärrvärmeanläggningar.....	17
3.3 Industriverkets förslag rörande finansiering av kraftvärme- verk och fjärrvärmeanläggningar	18
3.4 SPINTAB:s framställning angående lån till kommunala fjärr- värmeutbyggnader.....	21
3.5 Remissyttranden	22
3.5.1 Industriverkets förslag	22
3.5.2 SPINTAB:s framställning.....	26
4. Föredraganden	31
4.1 Inledning.....	31
4.2 Lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostäder m. m.	33
4.3 Kommunala resurser för verksamhet på energisparområdet	41
4.4 Undersökning av bygnadsbeståndets kvalitet från energi- hushållningssynpunkt	43
4.5 Vissa frågor rörande experimentbyggande m. m.	44
4.6 Information och utbildning	49
4.7 Förbättrad finansiering av fjärrvärmeanläggningar	53
5. Hemställan	59
6. Beslut.....	60

